Practică Liturgică – Pastorală An I

Seminarul: Biserica, Cerul pe pământ

Pr. Lector Dr. Vasile Gavrilă

Bibliografie selectivă:

1. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* trad. rom. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura IBM al BOR, Bucureşti,2009;
2. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi Comuniune în Liturghia Ortodoxă,* Editura IBM al BOR, Bucureşti, 2004;
3. André Scrima, *Biserica Liturgică,* trad. rom. Anca Manolescu, Editura „Humanitas“, Bucureşti, 2005;
4. Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, *Participarea la Liturghie,* Editura „România Creştină“, Bucureşti, 1999;
5. Arhim. Emilianos Simonopetritul, *Tâlcuiri la Sfintele Slujbe,* trad. rom. Ierom. Agapie (Corbu), Editura „Sfântul Nectarie“, Arad, 2009;
6. Ioannis Foundoulis, *Dialoguri Liturgice, Răspunsuri la probleme liturgice,* vol. I, II, III; vol. I – trad. rom. Pr. Victor Manolache, Editura Bizantină, Bucureşti, 2008; vol. II – trad. rom. Sabin Preda, Editura Bizantină, Bucureşti, 2009; vol. III – trad. rom. Pr. Victor Manolache, Editura Bizantină, Bucureşti, 2009;
7. Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție şi înnoire în slujirea liturgică,* vol. I, II, III, Editura IBM al BOR, Bucureşti;
8. Alexander Schmemann, *Introducere în Teologia Liturgică,* trad. rom. Ierom. Vasile Bârzu, Editura „Sofia“, Bucureşti, 2002;
9. Idem, *Liturgy and Tradition, Theological Refections of Alexander Schmemann,* St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1990;
10. Idem, *Liturgy and Life: Christian Development through Liturgical Experience,* New York, 1983;
11. Idem, *For the Life of theWorld,* St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1990, (vezi şi trad. rom.) ;
12. Idem, *Euharistia, Taina Împărăției,* trad. rom. Pr. Boris Roduleanu, Editura „Anastasia“, Bucureşti, 1992; (s-a reeditat şi laEditura „Bonifaciu“);
13. Paul Evdokimov, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă,* trad. rom. Pr. Dr. Vasile Răducă, Editura „Anastasia“, Bucureşti, 1995;
14. Juan Mateos, Ş.J., *Celebrarea Cuvântului în Liturghia Bizantină,* trad. rom. Cear Login, Cluj-Napoca, 2007;
15. Mitropolitul Antonie de Suroj, *Şcoala Rugăciunii,* trad. rom. Gheorghe Fedorovici, Bucureşti, 2006;
16. Arhimandritul Sofronie, *Rugăciunea – experiența vieții veşnice,* trad. rom. Diacon Ioan Ică Jr., Editura „Deisis“, Sibiu, 1998;
17. Idem, *Despre Rugăciune,* trad. rom. Pr. Prof. Teoctist Caia, Mânăstirea Lainici, 1998 sau 2006;
18. Idem, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este,* trad. rom. Ierom. Rafail Noica, Editura „Sofia“, Bucureşti, 2005;
19. Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *Cununia – Viață întru Împărăție,* Editura Fundației „Tradiția Românească“, Bucureşti, 2004;
20. Idem, *Pentru Tineri, Teologie Liturgică,* Editura Fundației „Tradiția Românească“, Bucureşti, 2009;

21. Idem, *Prin Uşile Pocăinței – Paşi spre Înviere, Cuvinte la Triod,* Editura Fundației „Tradiția Românească“, Bucureşti, 2010;
22. Gherasim Putneanul, Episcop Vicar, *Precizări Tipiconale;*
23. Sfântul Sava cel Sfințit, *Tipicon,* Suceava, 2002;
24. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție, trad.rom. pr. D. Fecioru,* Editura IBM al BOR, Bucureşti, Bucuresti, 1987;

Notă:

Să nu se prezinte cineva la examen fără să citească în prealabil:

1. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* trad. rom. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura IBM al BOR, Bucureşti,2009;
2. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție, trad.rom. pr. D. Fecioru,* Editura IBM al BOR, Bucureşti, Bucuresti, 1987;

3.

Seminarul: Biserica, Cerul pe pământ

I. Biserica, Cerul pe pământ – Templu al Duhului Sfânt şi Tron al Slavei Dumnezeieşti

1. Templu al Duhului Sfânt şi Tron al Slavei Dumnezeieşti.

2. Însemnarea cu semnul Sfintei Cruci.

II. Preotul în fața slujirii

1. **Rugăciunea continuă;**
2. **Rugăciunea specială;**

III. Rugăciunea experiența vieții veşnice

1. **Starea lăuntrică;**
2. **Rânduiala de rugăciune;**

IV. Rugăciunea preotului slujitor

1. **Rugăciunea pentru începerea *Dumnezeieştii Liturghii* şi, implicit, rugăciunea când intrăm in biserică;**
2. **Rugăciunea la îmbrăcarea cu Sfintele Veşminte;**
3. **Rugăciunile pe care preotul le săvârşeşte în timpul slujbelor.**

V. Laudele bisericeşti

VI. Vecernia de sâmbătă seara, de la praznice şi sfinți.

Biserica, Cerul pe pământ

Tema pe care o prezentăm astăzi este *Biserica, templu al Duhului Sfânt şi tron al slavei dumnezeieşti.* Pentru pregătirea noastră teologică imediată, dar şi pentru pregătirea îndepărtată (şi, mai ales pentru aceea!), vă rog să reţineţi un aspect: nu vă veţi putea limita niciodată la un curs; trebuie completat permanent cu pregătirea individuală, prin studiu, prin lectură. Este nevoie! Aveţi nevoie şi nu numai atât, vă recomand şi vă pun la inimă să aveţi această tensiune duhovnicească, să căutaţi, să citiţi, să vă întrebaţi şi să încercaţi să vă răspundeţi la întrebările care apar acum, care vor apărea şi pentru care, cu siguranţă, anticipându-le acum, într-o oarecare măsură, veţi avea răspunsul mai târziu, când se vor ivi in viaţa dumneavoastră.

Eu vă voi pune la dispoziţie o bibliografie, o bibliografie generoasă, vom ajunge cam la vreo 30 de titluri; nu pentru a vă impresiona cu lectura aceasta; vă spun dintru început că nu vă recomand nici o carte pe care nu am pus mâna, pe care nu am cercetat-o, măcar o parte am citit din ea sau ceea ce mi-a fost necesar – repet, nu voi recomanda nici o carte de care eu nu am habar. Strict pentru acest seminar, v-aş ruga să reţineţi acum câteva titluri, urmând ca bibliografia, în totalitatea ei, să v-o transmit eu; vă recomand, deci, să citiţi o carte a Sfântului Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* care a apărut la Editura Institutului Biblic; îmi veţi mulţumi dacă veţi citi cartea aceasta sau măcar o parte din ea! Este una din puţinele lucrări, cărţi, în care se explică ce se întâmplă în Sfânta şi Dumnezeiasca Biserică, în Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie. Este una din puţinele lucrări pe care noi le putem încadra în capitolul cărţilor de *Teologie Liturgică.* Dumneavoastră veţi face *Teologie Liturgică.* Şi ar fi bine, când ajungeţi la vremea respectivă, să întrebaţi şi să vă interesaţi puţin cu ce se ocupă *Teologia Liturgică.* Pentru că veţi avea şi *Liturgică,(Liturgică Specială, Liturgică Generală);* aveţi *Practică Liturgică* acum şi *Teologie Liturgică* mai târziu. Este foarte bine să vă interesaţi puţin, ca să aflaţi şi să vedeţi cu ce se ocpuă disciplina aceasta.

De asemenea, vă recomand cartea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă.* Vă recomand, de asemenea, cărţile Părintelui Ioannis Foundoulis, *Dialoguri Liturgice,* sunt trei volume, e în lucru al patrulea, scoase de Editura Bizantină. Vă mai recomand Arhimandrit Sofronie – *Despre rugăciune,* şi *Rugăciunea-experienţa vieţii veşnice.* Să vă interesaţi, de asemenea, şi dacă vă va pica vreodată în mână, la un anticariat, la un preot care are mai multe exemplare şi veţi putea cumpăra, *Tipiconul* Sfântului Sava. A fost tipărit recent la Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor. De ce vă recomand *Tipiconul* Sfântului Sava? Câte tipice cunoaştem noi, care sunt cele mai importante? Care a fost rolul Mânăstirii Sfântului Sava? Mânăstirea Sfântului Sava a fost zidită cam prin secolul al VI-lea, şi a jucat cel mai mare rol în formarea, în alcătuirea cultului. Sfântul Sava se stabileşte în pustia Iudeii, de la Betleem spre Marea Moartă, în continuarea Văii Cedrilor şi chiar pe lângă mânăstirea aceasta curge Pârâul Cedrilor. Sfântul Sava este personalitatea care marchează pentru totdeauna formarea cultului. A experimentat cu fraţii, cu ucenicii lui, rânduielile. În Mânăstirea Sfântului Sava trăieşte unul din cei mai mari teologi şi cei mai mari imnografi – Sfântul Ioan Damaschinul. Sfântul Ioan Damaschinul se stabileşte într-o peşteră care se păstrează şi astăzi, trupul Sfântului, moaştele lui nu mai sunt acolo, pentru că, la un moment dat, dintr-o foarte mare greşeală, au ajuns să fie comercializate de un rege francez; cum a fost posibil lucrul acesta? *Frăţia Sfântului Mormânt* a fost, la un moment dat, sub patronajul şi directa conducere a francezilor. Francii erau cei care guvernau Locurile Sfinte. Şi atunci, practic, el a dat moaştele Sfântului Ioan unei case boiereşti, unei case burgheze, undeva, văduvind de ele Mânăstirea Sfântului Sava.

Viaţa din această mânăstire este, însă, şi astăzi, viaţă autentic monahală; Sfântul Sava alcătuieşte acest *Tipicon,* tipic.

Preia, practic, lucrarea Părinților din Pustia Iudeii, un alt mare teolog, şi duce mai departe tipicul, în Mânăstirea Sfântului Teodor Studitul, *Studion* de lângă Constantinopol, la marginea Constantinopolului. Şi aşa se alcătuieşte al doilea mare tipic, cel al Constantinopolului, al marii catedrale, catedrala de la Constantinopol. Noi mergem, însă, pe tipicul Sfântului Sava. Este puțin modificat tipicul Sfântului Teodor. Şi mai există un alt *Tipicon,* care a jucat şi el un rol foarte important în viața tuturor bisericilor, la Sfântul Munte al Athonului. Veți vedea că există mici diferențe între aceste *Tipicoane,* diferențe care explică uşoarele deosebiri între gesturile liturgice ale diferitelor popoare ortodoxe. Viața noastră liturgică este marcată mai mult de tipicul Sfântului Sava. Din acest motiv vă recomand să îl luați şi să îl păstrați. Vă recomand, deci, să aveți şi cartea aceasta, *Tipiconul* Sfântului Sava. Celelalte vi le voi recomanda pe parcurs. În cartea Părintelui Stăniloae – cartea este mare, este groasă, nu trebuie neapărat s-o citiți toată, pentru această etapă, deşi v-o recomand cu toată căldura, în întregime – dar mai ales în primele capitole vorbeşte despre Biserică, ce este Biserica.

De ce mi-am propus eu, astăzi, să punem ca temă de discuție Biserica, pe care am numit-o *templu al Duhului Sfânt şi tron al slavei dumnezeieşti?* Pentru faptul că Biserica este locul în care se petrece TOTUL. Şi aş vrea să stabilim nişte coordonate de discuție: întâi de toate, sensurile Bisericii. Şi aş vrea să vedem că *Biserica este Trupul viu al lui Hristos* (este primul aspect), apoi *templu al Duhului Sfânt,* apoi *locaş de închinăciune sau de închinare şi preamărire a lui Dumnezeu*, şi, în al patrulea rând, Biserica, *tron al slavei dumnezeieşti.* Vă voi spune câteva cuvinte la fiecare înțeles şi, după aceea, ne vom întoarce şi la aspecte practice, pentru că, de fapt, seminarul nostru este un seminar de *Practică Liturgică.* De ce ne permitem, de ce dorim să spunem că Biserica este Trupul viu al lui Hristos? Este Trupul viu al lui Hristos, pentru că, prin întrupare, prin unirea ipostatică – în Persoana Fiului lui Dumnezeu sunt cele două firi – noi, oamenii, avem părtăşie cu Dumnezeu, avem părtăşie cu dumnezeirea.

I. Biserica, templu al Duhului Sfânt şi tron al Slavei Dumnezeieşti

a. Biserica – templu al Duhului Sfânt

De ce m-am gândit eu să vorbim despre Biserică din această perspectivă? Voi insista mai mult pe sensurile Bisericii şi voi atinge şi un aspect practic. Atunci când ne raportăm la Biserică, ne raportăm, de regulă, la locaşul de închinăciune, la instituția Bisericii, avem mai multe aspecte. Dar, din punctul meu de vedere, cred că scăpăm sensurile esențiale, sensul duhovnicesc al Bisericii. Ce este Biserica? Casa lui Dumnezeu! Ce se petrece în Biserică? Sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă că "Sfânta biserică este, aşadar, cum zicea acel fericit bătrân, după un prim înțeles spiritual, chip şi icoană a lui Dumnzeu, ca una ce are aceeaşi lucrare ca El, prin imitare şi închipuire" 1) Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* trad. rom. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura IBM al BOR, Bucureşti,2009, p.13.

În Biserică participăm, practic, la viața în Hristos. Noi, în Hristos avem – atenție! – părtăşie cu dumnezeirea! Atenție mare de tot, e un cuvânt foarte greu, de care ne ferim adesea, dar este o realitate. Pentru că (fac o paranteză) ce este, de fapt, mântuirea? Cum putem defini printr-un singur cuvânt starea de mântuire? *Îndumnezeire!* Acesta este cuvântul cel mai potrivit. Mântuirea înseamnă îndumnezeire; aceasta înseamnă că avem părtăşie la dumnezeire, părtăşie la viața în Hristos, la viața în Dumnezeu.

Din acesată perspectivă, altfel ne raportăm la Biserică, pornind de la punctul 0 – intrarea în Biserică. Intrarea în Biserică este intrarea în Împărăția lui Dumnezeu. Este intrarea în locaşul unde se petrec minunile lui Dumnezeu, cum spunea proorocul David. Care este cea mai mare minune? Transformarea omului în purtător de Hristos! Atunci când se săvârşeşte Dumnezeiasca Liturghie – citiți *Mistagogia* Sfântului Maxim Mărturisitorul – şi nimeni nu se împărtăşeşte, decât numai slujitorii, care

este finalitatea Liturghiei? Se împărtăşesc oamenii care participă la Liturghie? Se împărtăşesc, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, potrivit stării lor duhovniceşti şi harului care li se dăruieşte. Prin ce? Întâi de toate, prin faptul că, împărtăşindu-se preotul, se împărtăşesc toate mădularele prezente (vă citeam din Părintele Emilianos – preotul poartă pe umerii lui, când intră în Biserică, tot freamătul şi toată durerea Bisericii şi a Universului, a tuturor sufletelor vii). Ei bine, ceea ce este cel mai important în situația aceasta este ca oamenii să se împărtăşească din Trupul şi Sângele lui Hristos, deşi ei participă şi se împărtăşesc parțial.

De ce se transformă pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele lui Hristos? Ca să rămână acolo, cumva? Sub nici o formă! Pentru ca oamenii să se împărtăşească şi, cum spune Mântuitorul Hristos, în *Rugăciunea Arhierească,* înainte de răstignire, înainte de a le da ucenicilor să mânânce Trupul şi Sângele Lui : *„poruncă nouă vă dau vouă : să vă iubiți unul pe altul precum Eu v-am iubit pre voi!"* A depăşit starea *Vechiului Testament,* unde se spunea *„iubeşte pe Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta"* şi undeva, în *Deuterenom,* se spunea *„şi pe aproapele tău ca pe tine însuți",* de data aceasta nu cum vă iubiți voi, ci *cum Eu v-am iubit pre voi!* Şi al doilea aspect: *„Părinte, primeşte-i pe aceştia,* pentru că iubirea cu care M-ai iubit pe Mine, cu aceeaşi iubire îi iubeşti şi pe ei! – am parafrazat. Deci Tatăl iubeşte omenirea cu aceeaşi iubire cu care L-a iubit pe Fiul! Ce înseamnă aceasta? Ce spune mai departe: să vină şi să fie şi ei întru Noi, precum Eu sunt întru Tine şi Tu eşti întru Mine. Ca toți să fie una! Unde? Numai în Hristos pot fi una!

Apropo de lucrul acesta, vă dau un alt exemplu: la *Taina Cununiei,* cum credeți că se uneşte mirele cu mireasa, cum se unesc cei doi, ajungând să fie, cum se spune ăn slujba Cununiei, un singur gând, o singură voință, o singură inimă? Ei devin un singur trup în Trupul lui Hristos! Şi ce zice Pavel, în legătură cu Trupul lui Hristos? „Nu mai trăiesc eu, ci trăieşte Hristos!". Dacă în mire nu mai trăieşte el, ci trăieşte Hristos, dacă în mireasă nu mai trăieşte ea, ci trăieşte Hristos, nu sunt uniți într-un singur trup? Unde este unirea astăzi, când mirii nu se mai împărtăşesc? E greu şi trist! Dar unirea lor se face, pentru că, iată ce zice preotul: *„Trimite mâna Ta, din Sfântul Tău locaş şi uneşte pe robul Tău cu roaba Ta*"; deci, mâna lui Hristos, mâna Celui care a luat pământ şi a făcut trup şi a făcut pe om; şi a luat coastă şi a făcut-o pe femeie, aceeaşi mână îi uneşte pe ei. Dar într-adevăr, ei se unesc, cât este posibil de desăvârşit pe pământ, în Trupul şi Sângele lui Hristos. Este fundamental lucrul acesta!

Ei bine, ne întoarcem: aceasta este finalitatea, dacă vreți; de aceea Hristos Se împărtăşeşte, Se dă: ca cei ce se împărtăşesc să fie una cu Hristos, una cu Tatăl în Duhul Sfânt, să aibă părtăşie la dumnezeire. *Aceasta* se realizează în Biserică! Noi, preoții, nu venim duminica la biserică, de frică să nu afle episcopul că am lipsit, noi, credincioşii, nu venim numai pentru a bifa că am venit, noi, cu toții, venim la biserică, pentru a ne împărtăşi cu Hristos!

Din acest motiv, întâi de toate, Biserica este templu al Duhului Sfânt! Care este locul întâlnirii omului cu Dumnezeu? Biserica! Unde găseşte omul Biserica? O găseşte în sfântul locaş şi, de asemenea, o găseşte în inima lui. Spune Paul Evdokimov că Hristos ne este mai intim decât *eu*-l propriu. Vă dați seama, ce poate să-ți fie mai intim decât sufletul tău? Am o întrebare: credeți că degeaba au spus filosofii antici *Nosce te ipsum* sau *Gnose aftu – Cunoaşte-te pe tine însuți?* Nu degeaba! Nu se cunoşteau oamenii. Greu să se cunoască! De ce? Pentru că, prin păcat, în om s-a produs o schizofrenie. Schizofrenia, în traducerea literală, este o rupere a minții. O sfâşiere. Omul a fost sfâşiat.

Deci, aici se întâlneşte omul cu Dumnezeu, în inima lui, unde se cunoaşte pe sine însuşi şi Îl cunoaşte pe Dumnezeu, pentru că în inima omului sălăşluieşte Dumnezeu. Şi, atenție, aici prima lucrare – apropo de pastorație, apropo de practica liturgică – *prima lucrare a preotului*, când intră într-o comunitate, într-o biserică, este ***să zidească biserica din inima credincioşilor***! Începe să zidească biserica lăuntrică, biserica vie.

Şi astfel, biserica devine templu al Duhului Sfânt, pentru că, aflat în stare duhovnicească, omul este lăuntric în comuniune cu Hristos şi împreună cu tot trupul lui Hristos, trupul mare, care este trupul viu al lui Hristos! Dacă este biserică, este trupul lui Hristos! Este trupul viu al lui Hristos! Vedeți că în

teologia patristică veți întâlni termeni folosiți de Părinți, care accentuează ceva. Şi deşi par repetitivi, deşi par tautologici, este o tautologie voită a Părinților ; cum, de exemplu, şi noi, în practica noastră duhovnicească spunem *Domnul şi Dumnezeul şi Mântuitorul nostru, Iisus Hristos.* Termenul de *Mântuitor* este inclus în numele Iisus! *Iisus* înseamnă „Mântuitorul lumii“, înseamnă „Dumnezeu mântuieşte“. Dar noi folosim *Mântuitorul nostru, Iisus Hristos!* De ce? Pentru a accentua. Şi nu este tautologie aici.

b. Biserica este şi locaş de închinăciune şi preamărire a lui Dumnezeu.

Apoi, biserica este şi locaş de închinăciune şi preamărire a lui Dumnezeu. În biserică ne întâlnim cu Dumnezeu, pentru a-L preamări şi pentru a I ne închina. De ce ne închinăm noi lui Dumnezeu? Pentru că numai Lui I se cuvine închinăciune şi nimănui altcuiva, din întregul Univers! În al doilea rând, Îl preaslăvim pe Dumnezeu în biserică – locaş al preaslăvirii lui Dumnezeu – pentru că ce se petrece la sfintele slujbe, la sărbători? Sărbătoarea este aducerea timpului în prezent şi purtarea noastră în momentul evenimentului sărbătorit. Sărbătoarea, slujbele, Liturghia, toate ne introduc în Slava Dumnezeiască! Astfel Biserica devine centrul universului pentru comunitatea adunată în ea şi în jurul ei, pentru a fi condusă spre unitatea esăvârşită cu Dumnezeu: ”Astfel, prin ea Dumnezeu conduce creația spre unitatea ei desăvârşită, treimică, conducere care se înfăptuieşte prin dăruirea ei în Hristos lui Dumnezeu şi prin dăruirea lui Dumnezeu prin Hristos nouă. Locaşul bisericesc este centrul liturgic al creației, sau locul central unde se săvârşeşte şi de unde se răspândeşte peste întreaga creație puterea măntuitoare a lui Hristos prin Duhul Sfânt, sau prin energiile Sale necreate.”2) Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi Comuniune în Liturghia Ortodoxă,* Editura IBM al BOR, Bucureşti, 2004

c. *Biserica, tron al Slavei Dumnezeieşti*

Şi cu aceasta trecem la punctul al treilea, *Biserica, tron al Slavei Dumnezeieşti.* Zicem în Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur – cea mai înaltă expresie a discursului său teologic – : *Cu aceste fericite Puteri şi noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm şi grăim: Sfânt eşti şi Preasfânt, Tu şi Unul-Născut Fiul Tău şi Duhul Tău cel Sfânt. Sfânt eşti şi Preasfânt şi* ***slava Ta este plină de măreție.*** *Căci Tu ai iubit lumea Ta atât de mult încât pe Unul-Născut Fiul Tău L-ai dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veşnică. Şi Acesta venind şi toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea întru care a fost vândut şi mai vârtos Însuşi pe Sine S-a dat pentru viața lumii, luând pâinea cu sfintele şi preacuratele şi fără prihană mâinile Sale, mulțumind şi binecuvântând, sfințind şi frângând, a dat Sfinților Săi Ucenici şi Apostoli, zicând: Luați, mâncați...*

Există o altă expresie, mai înaltă, a Slavei Dumnezeieşti (în raport cu lumea, în raport cu noi), decât Jertfa pe care El o săvârşeşte? Nu! De ce? Pentru că nimeni n-a putut să mântuiască lumea de păcat şi de moarte, în afară de Hristos. Ş atunci, ce devine Sfânta Cruce? *Tron al Slavei Dumnezeieşti!* Altar de jertfă, semn de biruință, pecetea iubirii.

Ajungem acum la un alt aspect, însemnarea cu semnul Sfintei Cruci. De ce ne pecetluim cu acest semn? Pentru faptul că noi ne suim pe Sfânta Cruce şi ne urcăm pe tronul Slavei Dumnezeieşti, întorcându-ne în sânul Sfintei Treimi, prin Înălțarea Mântuitorului. Crucea este pecetea iubirii dumnezeieşti şi noi ne pecetluim cu iubire dumnezeiască; şi ne pecetluim în numele Sfintei Treimi, pentru că la actul mântuirii omului participă întrega Sfântă Treime. *„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul şi pe scaun împreună cu Tatăl şi cu Duhul ai fost, Hristoase, toate umplându-le, Cel ce eşti necuprins“.*

Şi de ce terminăm pecetluirea prin cuvintele „Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh“? Pentru că aducem tronul Slavei Dumnezeieşti şi Îl proslăvim pe Dumnezeu atunci când ne pecetluim cu semnul Sfintei Cruci.

II Preotul în fața slujirii.

Starea de rugăciune continuă şi rugăciunea specială

Trecem la cea de a doua temă, *Preotul, în fața slujirii;* mai exact, pregătirea preotului pentru sfânta şi dumnezeiasca slujire. Nu contează, pentru *Liturghie,* pentru Sfintele Taine, pentru orice slujbă, pentru orice lucrare dumnezeiască în care suntem penetrați de harul lui Dumnezeu. Aş vrea să mergem mai departe şi aici, pe firul relației noastre cu Biserica şi trebuie să ştim că, atunci când intrăm în casa lui Dumnezeu, intrăm cu multă sfială şi cu multă, multă atenție, pentru că intrăm în Slava Dumnezeiască. Atunci când omul intră în casa lui Dumnezeu trebuie să păşească netulburând liniştea şi netulburând rugăciunea Sfinților. Credeți că este vreun moment în care nu se săvârşeşte *Dumnezeiasca Liturghie?* Nu există! Pentru că *Liturghia* cosmică se săvârşeşte permanent; niciodată îngerii nu vor înceta din *Liturghie!* Ce este *Liturghia,* de fapt? Slava lui Dumnezeu! Nu numai ceea ce numim noi euharistie este *Liturghia.* Ci *Liturghia* are caracter cosmic, universal, practic atemporal. Şi la această *Liturghie,* Slava Dumnezeiască, cetele îngereşti participă permanent, iar noi ne unim cu ele. "Tot aşa şi totalitatea lucrărilor aduse de Dumnezeu la existență prin creație se împarte în cosmosul inteligibil, alcătuit din ființe spirituale şi netrupeşti, şi în cosmosul acesta sensibil şi corporal, țesut grandios din multe forme şi naturi. Prin aceasta e ca un altfel de biserică a lui Dumnezeu, nefăcută de mână, arătată cu înțelepciune de aceasta, care e făcută de mână. Această totalitate are ca ieraticon cosmosul de sus, iar ca naos pe cel de jos, la îndemâna celor sortiți să trăiască o viață legată de simțuri"3) Sf. Maxim Mărturisitorul, *Idem*, p.16. Deci, niciodată nu va înceta rugăciunea, nu va înceta lucrarea litugică din Univers! Şi, din momentul în care intrăm, până când ieşim şi *după* ce ieşim, trebuie să fim într-o permanentă stare euharistică.

Ce înseamnă euharistia, din punct de vedere etimologic? *Mulțumire*! Pentru ce-I mulțumim noi lui Dumnezeu? Întâi de toate, pentru că ne-a mântuit ; în al doilea rând, că ne primeşte să aducem darurile! Ne primeşte! Deşi în fața Slavei Dumnezeieşti stau arhanghelii şi îngerii, ne-a învrednicit pe noi să aducem jertfă euharistică! Ce înseamnă aceasta? Că suntem în permanentă stare euharistică.

Ei bine, starea în care trebuie neapărat să se găsească preotul este starea euharistică! Ce zic Părinții Bisericii ? Că este nevoie de o pregătire continuă a preotului, a credinciosului, a tuturor celor ce participă la *Liturghie* şi la viața Bisericii. O pregătire continuă! Ştiți care era miezul vieții liturgice, în primele secole ale creştinismului, până la *Edictul* dat de Constantin cel Mare? Frângerea pâinii; era Dumnezeiasca Euharistie! Se săvârşea *Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie* în fiecare zi! Şi atunci, credincioşii erau *zilnic* în stare euharistică. Şi iată ce spune Părintele Emilianos Simonopetritul despre pregătirea preotului în fața *Liturghiei*: „Această pregătire trebuie să aibă loc de fiecare dată, fără a deveni însă o pregătire mecanică sau o strădanie rațională. Să fie spontană, simplă, în mod firesc duhovnicească, şi în mod duhovnicesc firească, pregătire care se săvârşeşte pentru *Liturghia* noastră zilnică, la înfățişarea noastră zilnică înaintea lui Dumnezeu." 4) Arhim. Emilianos Simonopetritul, *Tâlcuiri la Sfintele Slujbe,* trad. rom. Ierom. Agapie (Corbu), Editura „Sfântul Nectarie", Arad, 2009, p. 34. Adică, noi avem vreun moment în care nu stăm în fața lui Dumnezeu? Nici un moment! Dragi studenți, dacă am conştientiza lucrul acesta, dar până în străfundul inimii noastre, ar fi suficient şi această stare ne-ar învăța cum să ne pregătim pentru *Liturghie.* Pentru că în fața lui Hristos nu poți să stai nici picior peste picior (de aceea nu se stă picior peste picior în biserică)... dați-mi voie să vă dau mărturia unui copil de aproximativ trei ani, care nu a vrut să-şi schimbe hăinuțele, pentru că lângă pătuțul ei era o icoană; i-a zis mama „hai, dezbracă-te, că nu te vede nimeni!", şi fetița a zis „nu, mă vede Doamne-Doamne!", pentru că în fața ei era icoana. Şi a trebuit mama să o coboare din pătuț, să o aşeze undeva, jos, unde ea nu mai vedea icoana, ca să n-o mai vadă nici pe ea Doamne-Doamne. Dacă am avea noi inima copiilor! Şi, mai departe, zice Părintele: „Aş vrea, copiii mei, să ne pregătim astfel în

fiecare zi, chiar şi atunci când nu slujim ca preoţi! Pentru că nu înseamnă că, dacă nu slujim, nu suntem sluitorim ai Celui Preaînalt şi că nu trebuie să participăm cu trăire la *Liturghie!* După cum există o părtăşie la omorârea Sfinţilor – spune Sfântul Apostol şi Evanghelist Luca în *Faptele Apostolilor* –, tot aşa există şi o părtăşie şi împreună-slujire, o împreună-diaconie, o împreună-lucrare în adunarea sfinţilor, săvârşită în fiecare zi şi în fiecare noapte. Să mergem ca împreună-slujitori, de vreme ce acesta este locul pe care ni l-a dăruit Dumnezeu!"5) *Ibidem*, p. 34

Ce loc ne-a dăruit Dumnezeu? Să fim împreună-slujitori. Nu este nici un moment în care nu se săvârşeşte *Dumnezeiasca Liturghie!* Mai mult decât atât: atunci când ne trezim noaptea, ce bine ar fi dacă am conştientiza – la ora două, în fiecare noapte, că Sfântul Munte al Athonului se aprinde, ia foc! Da, în fiecare noapte! Cum adică? Se aprind toate candelele, de peste tot şi ia foc prin rugăciunea călugărilor. Şi încă un moment care să vă dea putere duhovnicească: la Sfântul Mormânt nu este zi în care să nu se săvârşească *Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie!* Noaptea se săvârşeşte chiar în bisericuţa Sfântului Mormânt, iar ziua, în biserica mare.

Şi Dumnezeu ne-a dăruit locul şi starea de împreună-slujitori, deşi nimeni nu este vrednic să slujească, nici îngerii! Chiar pentru puterile cereşti este un lucru de taină şi greu, inacesibil... Şi aici intervine Sfântul Ioan Gură de Aur, cu o carte extraordinară, pe care v-o pun la inimă; să nu fie student care să nu citească această carte! E vorba despre *Tratatul de preoţie.*

Şi acum voi merge la o altă Taină a Bisericii, la o altă lucrare, atingând şi o problemă de practică liturgică, la Sfânta Taină a Botezului. După ce se spune ectenia de la început, pentru sfinţirea apei, pentru binecuvântare, pentru binecuvântarea celui ce urmează să se boteze, este o rugăciune pe care, de regulă, preoţii o citesc în timp ce, la strană, cântăreţul cântă *Ţie, Doamne…* . Ei bine, eu o am aici, este o pagină în format A5, şi, oricât de mult ar lungi cântăreţul cântarea la strană, nu ştiu cum se întâmplă ca preotul să reuşească să citească în întregime rugăciunea numai pe durata cântării. Şi atunci, eu am practica de a o citi cu voce tare. Atenţie, ce spune această rugăciune: *Îndurate şi Milostive Dumnezeule, Cel ce cercetezi inimile şi rărunchii şi cele ascunse ale oamenilor singur le ştii, căci nu este lucru ascuns înaintea Ta, ci toate sunt goale şi descoperite înaintea ochilor Tăi; Care ştii şi cele ce sunt despre mine, să nu Te scârbeşti de mine, nici să-Ţi întorci faţa Ta de la mine, ci treci greşealele mele în ceasul acesta, Cel care treci cu vederea păcatele oamenilor, când se pocăiesc. Şi-mi spală necurăţia trupului şi întinăciunea sufletului şi pe mine întreg cu totul mă sfinteşte, cu puterea Ta cea nevăzută şi cu dreapta cea duhovnicească; ca nu cumva, propovăduind eu altora slobozirea şi făgăduind-o cu deplină încredinţare în iubirea Ta de oameni cea negraită, să nu mă arăt eu însumi netrebnic rob al păcatului; nu, Stăpâne, Cel ce singur eşti bun şi iubitor de oameni, să nu mă întorc umilit şi înfruntat, ci-mi trimite mie putere de Sus şi mă întăreşte spre slujba acestei Taine mari şi cereşti. Şi fă să ia chip Hristosul Tău în acesta ce se va naşte din nou prin a mea nevrednicie şi-l zideşte pe dânsul pe temelia Apostolilor şi a proorocilor Tăi; şi să nu-l surpi, ci sădeşte-l pe dânsul sădire a adevărului în sfânta Ta sobornicească şi apostolească Biserică şi să nu-l smulgi, ca, sporind el în dreapta credinţă, să se slavească şi printr-însul preasfânt numele Tău, al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.(Molitfelnic).*

Domnilor studenţi! Putem trece această rugăciune, oare, aşa de uşor şi s-o fotografiem cu ochii, fără s-o înţelegem? Este copleşitoare! Această rugăciune ne spune ce este preotul! Ne vedem cum suntem goi în faţa lui Dumnezeu, descoperiţi, şi-L rugăm să ne sfinţească întru totul! De ce? Ca să ia chip Hristos *prin a mea nevrednicie,* ca să-l sădească – pe ce sădire? A Apostolilor şi a proorocilor! Cine sunt eu, preotul, ca să am acest drept, de a-l sădi pe el pe temelia Apostolilor şi a proorocilor? Vă daţi seama? Şi atunci, cum mă raportez eu, cum mă pregătesc eu pentru această taină? Nu zic cum, ca să nu păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu, dându-vă impresia că gândesc rău despre mine însumi şi despre ceilalţi slujitori. Doresc să cred că mă pregătesc cum se cuvine, cum trebuie. Pregătirea, ca să închei... după cum vedeţi, nu am insistat asupra numărului de metanii pe care trebuie să le facem înainte, asupra canonului pe care trebuie să îl îndeplinim, ci am insistat asupra unei stări. Asupra unei stări duhovniceşti. Mai spune aici, undeva, Părintele Emilianos, absolut extraordinar: „Când uremază să

intrați în biserică, să urmăriți să faceți o pregătire sufletească şi duhovnicească. Trebuie în mod obligatoriu să fiți liniştiți şi foarte dulci. Fără nici o îndoială, în conştiința noastră nu trebuie să se afle nimic care ne acuză, ca să avem îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu, să fim îndreptățiți să stăm înaintea Lui şi să-I cerem vederea luminii Lui, să avem nădejdea că vom auzi glasul Lui şi, prin urmare, şi a înştiințării Lui, care va intra, proaspătă, în propria noastră inimă!“6) , *Ibidem*, p.25.

Auziți ce se întâmplă în Biserică, ce se întâmplă în *Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie* şi în toate Tainele lui Dumnezeu!

Închei prin a spune că, într-adevăr, trebuie o pregătire – pregătirea aceasta imediată, cu rânduială de rugăciune, cu o lectură duhovnicească, dar mai ales să nu uităm niciodată că suntem slujitori ai lui Hristos în orice moment al vieții noastre! Absolut în orice moment! Şi să nu uităm că de preoție – mă iertați că spun aşa, şi să mă ierte Dumnezeu că spun aşa! – de preoție nu vom putea scăpa niciodată! Cel care acceptă să fie chemat la hirotonie şi răspunde să nu se teamă niciodată de caterisire, ci să se teamă de cu totul altceva: să se teamă, şi să fie conştient că ***de preoție niciodată nu va mai putea scăpa!*** O va purta toată viața pe grumaz. Şi preoția, ştiți cum este, cum zicea Părintele Arsenie Papacioc: „preoția nu poate fi înțeleasă pe pământ. Cât omul trăieşte, nu poate să înțeleagă preoția, pentru că, în momentul în care a înțeles-o, moare. Dar nu moare de durere, ci moare de iubire, *moare de dragoste*!“

2. Tema pe care vreau s-o dezvoltăm astăzi este *Preotul, în fața slujirii.* Aş vrea să discutăm despre pregătirea preotului pentru slujire. De ce insist puțin asupra acestui aspect? Pentru că este o problemă fundamentală: Biserica noastră este o Biserică liturgică, centrul vieții liturgice este Dumnezeiasca Euharistie, iar lucrarea cea mai înaltă pe care o săvârşeşte preotul este lucrarea euharistică, lucrarea arhierească pe care o săvârşeşte Mântuitorul Hristos prin mâinile preotului, în persoana preotului.

Părintele Stăniloae spune că preotul este ca o prelungire a mâinilor Mântuitorului Hristos, prin intermediul căruia Mântuitorul Hristos lucrează în lume. Din acest motiv vă recomand, cu toată căldura şi cu toată dragostea, să citiți *Tratatul despre preoție* al Sfântului Ioan Gură de Aur şi tot ce s-a scris despre preoție; dar mai ales tratatul Sfântului Ioan Gură de Aur vi-l recomand.

Aş vrea să vorbim, întâi de toate, despre ***ce este preotul***, ce reprezintă el, care este lucrarea lui, practic care este vocația şi care este țelul ultim în viața unui preot, pentru că, vedeți, fiecare dintre noi are nişte ținte, nişte ținte imediate; vrem să facem ceva, să împlinim ceva, participăm la un curs, dăm un examen, este bine, am parcurs o etapă, am terminat facultatea, am luat diploma, am mai parcurs o etapă, finalitatea, însă, care este? La ce-mi folosesc toate acestea? Şi – un aspect deosebit de important, pe care aş vrea să-l păstrați în inimile dumneavoastră – ***nimic din ceea ce se săvârşeşte în Biserică nu are o finalitate şi un scop pur terestru***. Dar absolut nimic!

V-ați pus întrebarea de ce se spune, atunci când se începe o lucrare în Biserică, *Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna,* ***acum şi pururea şi în vecii vecilor?*** *Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh,* ***şi acum şi pururea şi în vecii vecilor?*** Pentru că lucrarea are țintă, are fnalitate în Împărăția Cerurilor! Şi unde sesizăm noi acest aspect? În pilda pe care o spune Mântuitorul Hristos, referitoare la Judecata de Apoi. Atenție: *Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, de moşteniți Împărăția Cerurilor, gătită vouă de la întemeierea lumii!* Cu alte cuvinte, întemeierea lumii s-a făcut pe Împărăția Cerurilor; temelia Universului, temelia a tot ceea ce există – *există,* nu *este, – există* şi *stă pe,* este Împărăția Cerurilor. Din acest motiv spune la un moment dat un Părinte rus, care a trăit undeva, prin diasporă, că, dacă ar fi să propunem omenirii un program, programul acesta ar trebui să fie programul Împărăției lui Dumnezeu şi programul Sfintei Treimi. Toate programele acestea pe care noi le împlinim se termină, au o finalitate; acelea merg în eternitate. Şi aceasta este lucrarea preotului!

Din acest motiv, preotul trebuie să fie într-o anumită stare, într-o anumită dispoziție, şi să se aşeze, să se situeze în fața slujirii, în fața preoției din această perspectivă. Numai după ce înțeleg ceva din Taina Preoției, pot să înțeleg ce trebuie să fac eu, ca preot, care este menirea, care este măsura, care

este chemarea şi care este lucrarea mea. Şi, din acest motiv, cred că trebuie să vorbim despre două aspecte ale pregătirii preotului, şi anume: pregătirea continuă şi pregătirea imediată.

Pregătirea continuă

Ce înseamnă pregătirea continuă? Pregătirea continuă înseamnă ca preotul să fie conştient permanent că este într-o lucrare dumnezeiască. Şi aş vrea să vă citesc un pasaj scurt dintr-un cuvânt al Părintelui Emilianos: „Aş vrea, copiii mei, să ne pregătim astfel în fiecare zi, chiar şi atunci când nu slujim ca preoţi! Pentru că nu înseamnă că, dacă nu slujim, nu suntem slujitori ai Celui Preaînalt şi că nu trebuie să participăm cu trăire la *Liturghie!* După cum există o părtăşie la omorârea Sfinţilor – spune Sfântul Apostol şi Evanghelist Luca în *Faptele Apostolilor* –, tot aşa există şi o părtăşie şi împreună-slujire, o împreună-diaconie, o împreună-lucrare în adunarea sfinţilor, săvârşită în fiecare zi şi în fiecare noapte. Să mergem ca împreună-slujitori, de vreme ce acesta este locul pe care ni l-a dăruit Dumnezeu!“ Din momentul în care am înţeles că acesta este locul pe care ni l-a dăruit Dumnezeu şi în acest loc mă situez, nu uit niciodată că sunt preot! Nici când merg, nici când stau în staţia de metrou, nici când aştept pe cineva, nici când mă întâlnesc cu cineva, nici când mănânc – orice lucrare pe care o fac trebuie s-o fac neuitând că sunt slujitor al lui Dumnezeu!

Ce presupune această pregătire? Pregătirea aceasta presupune, întâi de toate, o lucrare duovnicească. Şi vă recomand, domnilor studenţi, ca lucrarea duhovnicească să înceapă într-o taină a renaşterii. Care este taina renaşterii noastre? Spovedania! Noi suntem preoţi şi spovedim; unii dintre noi spovedim mult. Sunt, însă şi preoţi care nu se spovedesc, ceea ce este foarte, foarte grav, este tragic. Preotul care nu se spovedeşte niciodată nu va şti să spovedească. Preotul care nu face experienţa spovedaniei lui, greu va putea să spovedească pe altcineva! Va lucra Hristos, pentru că Dumnezeu ne iubeşte atât de mult, încât nu ne lasă şi lucrează Dumnezeu şi prin nevrednicia preotului.

Pregătirea preotului ar trebui, deci, să înceapă, din taina renaşterii, din Taina Spovedaniei. Şi, dacă este posibil, domnilor studenţi, vă recomand, dacă este posibil, să ne spovedim înainte de fiecare *Dumnezeiască Liturghie,* ca preoţi, mai ales în comunităţi unde nu slujim *Liturghia* zilnic, ci o dată sau de două ori pe săptămână; am putea, spre sfârşitul săptămânii, să mergem la duhovnicul nostru, să ne spovedim. Deci, dacă este posibil, ideal ar fi să ne spovedim înainte de fiecare *Dumnezeiască Liturghie.* Nu te spovedeşti săptămânal, atunci la două săptămâni, la trei săptămâni, o dată la o lună – şi ajungem la un sfat al Sfântului Simeon al Tesalonicului, care a fost greşit interpretat şi răstălmăcit de noi şi în special de noi, românii – Sfântul Simeon al Tesalonicului spune să nu treacă mai mult de 40 de zile fără să te spovedeşti şi împărtăşeşti! Şi noi am ajuns să spunem că trebuie să ne spovedim şi să ne împărtăşim la 40 de zile, nu mai devreme! Probabil că aţi auzit că există tradiţia asta, să nu te împărtăşeşti mai devreme de 40 de zile; nu, este o răstălmăcire a menţiunii (singura menţiune referitoare la această problemă) pe care o face Sfântul Simeon al Tesalonicului.

Mai departe, pregătirea pe termen lung, prin ce? Prin rugăciune! Rugăciunea, care trebuie să fie o rugăciune continuă. Rugăciunea continuă presupune o rânduială de rugăciune, presupune un canon de rugăciune, presupune o prezenţă a ta în rugăciune, apoi foarte importante sunt lectura şi contactul strâns cu *Sfânta Scriptură.* Spune Sfântul Ioan Gură de Aur, când răsare lumina soarelui, dimineaţa, să te găsească citind *Scripturile.* Pentru că *Sfânta Scriptură* constituie cuvântul revelat, menţionat în scris, prin intermediul căruia noi suntem în comuniune cu Dumnezeu, sunem în părtăşie cu Dumnezeu.

Pregătirea imediată

În ceea ce priveşte pregătirea imediată, de moment, este vorba de pregătirea prin rânduiala specială pentru *Sfânta Liturghie*. Domnilor studenţi, n-avem absolut nici o scuză să săvârşim *Dumnezeiasca Liturghie,* fără să facem cel puţin canonul Sfintei Împărtăşanii, rânduiala Sfintei Împărtăşanii! N-avem absolut nici o scuză! Nu se poate fără rânduiala Sfintei Împărtăşanii, la care

adăugaţi canonul pe care îl stabiliţi cu duhovnicii dumneavoastră: un canon de pocăinţă, o catismă din *Psaltire,* un *Paraclis* al Maicii Domnului, canonul către îngerul păzitor…, împreună cu duhovnicii dumneavoastră! De ce ne trebuie nouă rugăciune? De ce ne trebuie nouă rânduiala aceasta? Spune Părintele Emilianos, foarte frumos: „ Fără nici o îndoială, în conştiinţa noastră nu trebuie să se afle nimic care ne acuză, ca să avem îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu, să fim îndreptăţiţi să stăm înaintea Lui şi să-I cerem vederea luminii Lui, să avem nădejdea că vom auzi glasul Lui şi, prin urmare, al înştiinţării Lui, care va intra, proaspătă, în propria noastră inimă!“ Atunci când te întâlneşti cu o problemă, te confrunţi cu o problemă, a venit cineva la tine, eşti într-o situaţie delicată, duhovnicească, în Sfânta şi Dumnezeiasca Biserică – nu ai colecţia de *Canoane* la îndemână, nu-l ai pe duhovnic alături, nici pe arhiereu, n-ai *Pravila bisericească* la tine, şi eşti pus într-o situaţie, să iei o decizie! Ce faci, în momentul acela? Care-i primul imbold? Ce trebuie să faci? Cui ceri ajutor? Lui Dumnezeu! Mi-a spus Părintele Arsenie Papacioc – am discutat problema aceasta personal cu el – şi mi-a zis: „Părinte, în momentele acestea nu trebuie să cauţi în *Canoane,* nu trebuie să cauţi la altcineva, roagă-te la Hristos, că ţie ţi-a dat Dumnezeu putere de a lega şi a dezlega!“ Cere de la Dumnezeu şi Dumnezeu te va lumina să găseşti soluţia cea mai bună pentru momentul acela, că n-o găseşti în *Canoane!* Dar ce înseamnă asta? Asta înseamnă să ai starea de a te ruga, de a sta în faţa lui Dumnezeu şi de a auzi înştiinţarea lui Dumnezeu, pulsând proaspătă, în inima ta! Dar dacă inima mea este plină de răutate, de borhot, de nămol şi de mizerie, unde să încapă înştiinţarea lui Dumnezeu? Nu are unde! Aici este drama, tragedia noastră!

Ştiţi ce spun oamenii, oamenii de astăzi ? Vorbim pe concret, nu numai pe ce se scrie în cărţi: ce lipseşte acestui neam? Lipsesc Păstorii. Lipsesc Părinţii. Poporul nostru duce astăzi – în ciuda faptului că suntem atâţia preoţi! Iertaţi-mă, nu vreau să fie o critică, dar este o problemă acută, o realitate –, poporul duce lipsă de Părinţi! Nu vedeţi că oamenii caută modele? Gândiţi-vă la un aspect: aleargă oamenii, câţi stăteau la Părintele Sofian, mi-aduc aminte, câţi mergeau la Sihăstria, când trăia Părintele Cleopa, când trăia Părintele Ioanichie, câţi merg astăzi la mânăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul“ din Essex, la Părintele Zaharia şi Părintele Nicolae (Părintele Syméon a trecut la Domnul); spovedeau şi spovedesc – mai ales în week-end – vin oameni de pe tot continentul european, vin la ei, ca să se spovedească! Părintele Syméon a spus odată un lucru foarte interesant, la noi, la biserică: „ noi, duminica, spovedim mult. Vin oamenii şi, după *Liturghie,* rămân la spovedit, că vin din diferite zone; într-o duminică am constatat că am spovedit mlţi ortodocşi, dar puţini creştini!“ În ce sens? Oameni care se bat cu pumnul în piept: „noi suntem ortodocşi, noi suntem adevăraţi, noi suntem rigorişti, ăştia un sunt ortodocşi!“, dar puţini creştini, puţini care erau, de fapt, ortodocşi autentici.

III. Rugăciunea – experienţa vieţii veşnice.

Deci, oamenii caută Păstori şi, din acest motiv este nevoie de această pregătire şi ajung la un alt capitol, la un alt aspect, pentru care m-a inspirat o carte a Părintelui Sofronie, *Rugăciunea – experienţa vieţii veşnice.* Să păstraţi în inimă acest cuvânt, această sintagmă, *Rugăciunea – experienţa vieţii veşnice!* Şi aş vrea să vorbim aici, întâi de toate, despre dobândirea unei stări duhovniceşti adecvată slujirii. Ce înseamnă să dobândeşti o anumită stare duhovnicească? Să fii în pace, să dobândeşti pacea; pacea cu Dumnezeu, pacea cu semenii şi pacea cu tine însuţi. Dacă cineva, vreodată, va fi interesat, i-aş propune să se gândească de pe acum la un subiect pentru o teză de licenţă, din punctul meu de vedere şi pentru o dizertaţie de master şi chiar pentru un doctorat: *În pace, Domnului să ne rugăm!* Ce înseamnă *în pace?* Dumnezeu este *în pace?* Sigur că da! Pacea preupune smerenie! Omul, fără smeernie, nu are pace. *Ferciţi cei săraci cu duhul, că a acelora este Împărăţia Cerurilor!* Smeenia este starea care aduce pace; omul smerit este în pace. Cum numesc Părinţii din mânăstiri mândria? „Căruţa dracilor“! De ce spune Paisie de la Neamţ că ascultarea este mai mare decât postul şi rugăciunea? De unde venea Paisie? Din tradiţia slavă. Cum se numeşte ucenicul, în tradiţia slavonă?

Posluşnic. Ce înseamnă *posluşnic?* „Ascultător“! Ce înseamnă „ascultător“, „ascultare“? Înseamnă smerenie! Din acest motiv, la ora actuală ne-am trezit şi ne trezim cu fel de fel de atitudini, fel de fel de reacţii, pentru că lipseşte ascultarea, lipseşte smerenia. Şi, dintr-o dată, toţi ne-am trezit un fel de *guru!* Toţi suntem grozavi, toţi ne dăm cu părerea… ascultarea presupune o aşezare, aduce o aşezare în inima omului, aduce pace!

Ei bine, să avem o linişte şi o pace cu noi înşine, să avem stare duhovnicească; starea duhovnicească, evident, cum spuneam la început, o realizăm şi prin Taina Spovedaniei.

De asemenea, ne trebuie o pregătire pe care v-aş pune-o la inimă, o pregătire, întâi de toate, continuă. Uitaţi ce recomandă Părintele Alexandru Schmemann, care, din punctul meu de vedere, a fost unul dintre marii profesori de Teologie Liturgică: „Bine ar fi ca, atunci când ne împărtăşim duminica, să începem să facem canonul de împărtăşanie de la începutul săptămânii. Să nu-l faci tot odată! Spune o rugăciune astăzi, mâine spui una-două rugăciuni, poimâine alte două-trei rugăciuni, ca să creezi în tot timpul săptămânii starea euharistică în sufletul tău.“

Am spovedit un timp un tânăr care era absolvent de Teologie, care avea canon de la fostul duhovnic să un se împărtăşească timp de vreo 16 ani, dar el studia Teologia! În penultimul an de Teologie a venit el la mine, vreo doi ani l-am spovedit, după care a fost hirotonit şi, mă rog, nu ştiu unde a plecat, unde s-a dus. Ştie cineva vreo rugăciune – eu vă mărturisesc că nu ştiu! – din canonul cel mare al Sfintei Împărtăşanii, pe de rost?... Tânărul acesta ştia tot canonul pe de rost! Îl făcea cu atâta dor, îşi dorea atât de mult să ajungă vremea să se împărtăşească, încât îl învăţase pe de rost! Şi să ştiţi că nu s-a împărtăşit până la hirotonie! Dar scrie în *Canoane* că cine face ascultare de duhovnic şi îşi păstrează canonul, dacă se întâmplă să moară, moare ca şi cu mar fi fost împărtăşit. Pentru că rămâne în canon şi în ascultarea faţă de duhovnic.

Deci, rugăciunea – canonul acesta şi celelalte rugăciuni – să fie pregătitoare. De asemenea, în preziua săvârşirii *Dumnezeieştii Liturghii,* este bine să avem o zi specială. Pentru dumneavoastră, care veţi fi preoţi, nu va exista week-end. Începând de vineri – cel puţin! Permanent ar trebui să fie – dar mai ales de vineri, intraţi într-o perioadă absolut specială. Vineri e zi de post, sâmbătă este înainte de săvârşirea *Dumnezeieştii Liturghii.* Nu te poţi duce, nu mă pot duce a doua zi să slujesc, după ce am trecut prin petreceri, prin chestiuni de genul acesta – nu se poate! Nu este compatibil cu starea de slujire şi cu starea de jertfă pe care trebuie să le ai. Este valabil şi pentru credincioşii care se împărtăşesc; din punctul meu de vedere.

IV. Rugăciunea preotului liturghisitor

Vom urmări trei etape, trei aspecte legate de slujirea pe care preotul o face, în calitate de slujitor:

1. Rugăciunea pentru începerea *Dumnezeieştii Liturghii* şi, implicit, rugăciunea când intrăm in biserică;
2. Rugăciunea la îmbrăcarea cu Sfintele Veşminte;
3. Rugăciunile pe care preotul le săvârşeşte în timpul slujbelor.

Fiecare va avea o anumită pondere, pentru că nu ocupă toate acelaşi spaţiu; nu spun «aceeaşi importanţă»; importanţă toate au, pentru că vreau să reţinem, să ne obişnuim, să deprindem că în Biserică, în slujire absolut totul are importanţă! Mai mult decât atât, într-o biserică, aprinderea unei lumânări, şi punerea unei candele, şi bătutul unui cui într-o biserică trebuie făcute cum trebuie! Vedeţi, până şi purtarea fesului pe cap este reglementată de o anumită rânduială, pe care o găsim în *Tipiconul Sfântului Sava.* Călugărul ar trebui să slujească cu camilafcă, iar preotul, cu culion.

Nu există, deci, nici un moment mai important şi altul, mai puţin important, ci toate momentele sunt deosebit de importante. Dar cele trei rugăciuni despre care am vorbit la început nu ocupă acelaşi spaţiu, pentru că fiecare se ocpuă de ceva anume.

1. Rugăciunea pentru începerea Dumnezeieştii Liturghii şi, implicit, rugăciunea când intrăm in biserică

În consecinţă, vom proceda în felul următor: vom începe cu închinarea pentru începerea *Dumnezeieştii Liturghii.* Înainte de a începe *Liturghia,* însă, prima dată, când intrăm în biserică, fraţilor, indiferent ce se întâmplă, primul gest pe care îl facem este să mergem să ne închinăm. De când intrăm în biserică, spunem: *Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi în biserica Ta cea sfântă, întru frica Ta, Doamne, povăţuieşte-mă întru dreptatea Ta, pentru vrăjmaşii mei, îndreptează înaintea Ta calea mea.* Spunem această rugăciune, după care venim aici, în mijloc; dacă sunt sfinte moaşte, cum este racla de aici, mai întâi ne oprim la raclă şi, când ne închinăm la icoana sau la moaştele unui Sfânt, spunem troparul, sau dacă nu ştim troparul, spunem: *Sfinte (N), roagă-te pentru mine, păcătosul!* Ne închinăm de două ori, sărutăm racla sau icoana şi ne mai închinăm o dată. După care, venim aici, în mijloc, ne închinăm de trei ori, spunând *Dumnezeule, curăţeşte-mă pe mine păcătosul şi mă miluieşte* – şi, mai ales, vă spun lucrul acesta, când intraţi în mânăstiri, trebuie să respectaţi! Dar obişnuiţi-vă să respectaţi în bisericile fraţiilor-voastre şi veţi vedea că oamenii vor proceda întocmai! După ce ne-am închinat de trei ori, mergem la iconostas, şi ne închinăm aici, unde este icoana Învierii, duminica, şi spunem rugăciunea *Învierea Ta, Hristoase, Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri şi pe noi, pe pământ, ne învredniceşte cu inimă curată să Te slăvim.* Ne închinăm, sărutăm icoana, mergem la icoana Maicii Domnului – *Cuvine-se cu adevărat,* sau dacă este o icoană specială a Maicii Domnului şi îi ştim troparul, spunem troparul, după care ne întoarcem, ne închinăm iar de trei ori, ne aplecăm către scaunul arhieresc, ne aplecăm către strana din dreapta şi către strana din stânga. De ce? Pentru că aceasta este ordinea: acolo stă stareţul, acolo stau călugării, şi dincolo, la fel. După care, intrăm pe uşa din dreapta sau pe uşa din stânga, dar, de regulă, pe uşa din partea de sud. În mod normal, uşa din partea de nord este uşa pe care intră purtătorul de epitrahil. Zicem iarăşi *Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi în biserica Ta cea sfântă, întru frica Ta, Doamne, povăţuieşte-mă întru dreptatea Ta, pentru vrăjmaşii mei, îndreptează înaintea Ta calea mea,* după care, primul gest pe care îl facem, când intrăm în Sfântul Altar, este facem trei metanii mari, sărutăm Sfânta Evaghelie, Sfânta Cruce, colţul din dreapta al Sfintei Mese. După aceea mergm şi luăm binecuvântare de la mai-marele (Arhiereu) care s-ar găsi acolo. Să fie literă de lege, indiferent cine este mai-marele, chiar şi patriarh de-ar fi, prima dată te închini la Mântuitorul Hristos.

Mă întorc la **pregătirea pentru Sfânta Liturghie:**
Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor, amin. Rugăciunile începătoare, troparele de umilinţă, după care ne închinăm la icoana Mântuitorului, la icoana Maicii Domnului, la icoana hramului şi la icoana Sfântului Ioan sau a cărui Sfânt este, depinde de biserică. Este bine să învăţăm rugăciunile *Preacuratului Tău chip* şi *Ceea ce eşti izvorul milei.* În partea dreaptă, troparul hramului; eu voi pune în curs troparul Sfintei Muceniţe Ecaterina, pentru că este hramul bisericii Facultăţii: *Cu înţelepciunea ca şi cu razele soarelui ai luminat pe filosofii păgâni şi ca o lună prealuminoasă, care strălucea în noaptea necredinţei, întunericul l-ai gonit; iar pe împărăteasa o ai încredinţat, dimpreună şi pe prigonitorul l-ai mustrat, de Dumnezeu chemată, fericită Ecaterino! Cu bucurie ai alergat la cămara cea cerească, către Hristos, Mirele cel preafrumos, şi de la Dânsul te-ai încununat cu cunună împărătească. Înaintea Căruia împreună cu îngerii stând, roagă-te pentru noi, cei ce cinstim sfântă pomenirea ta!*

După care, revenim aici. Ar trebui să fim îmbrăcaţi cu reverenda, întâi de toate, că s-ar putea ca tu să cobori din maşină şi reverenda s-o ai în Altar! Sper să nu fie aşa! Să am revenda pe mine, să am fes pe cap şi să am şi rasă, chiar dacă e cald. Pun rasa pe mână. Ai intrat în Sfânta Biserică, ţi-ai pus rasa! Şi

aici, toate rugăciunile se fac cu capul acoperit, mai puțin când ajungi la icoane; la icoane, descoperi capul. Ai revenit aici, între iconostase, şi aici, rugăciunea de dinaite de Liturghie, ridici mâinile şi spui rugăciunea dinainte de începerea Liturghiei: *"Doamne trmite mana Ta..."*; după care, ne acoperim capul, facem otpustul şi apoi ne întoarcem către scaunul arhieresc şi către strana din dreapta şi strana din stânga. Şi, după aceea, dacă este arhiereu în scaunul arhieresc sau este stareț, din respect față de el mergem şi luăm binecuvântare.

Apoi, intrând în Sfântul Altar, spunem rugăciunea, sărutăm icoana de pe uşa diaconească, după ce am intrat, ne închinăm şi facem trei metanii, stând în partea laterală, pentru că, neavând epitrahilul, e bine să nu prea trecem prin fața Sfintei Mese. Dintr-un respect, dacă vreți, nu pentru că ar fi interzis. Ne închinăm de trei ori şi zicem de fiecare dată *Dumnezeule, curățeşte-mă pe mine păcătosul!* Ş preotul sărută Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce şi colțul Sfintei Mese. După care, merge în spatele Sfintei Mese şi sărută Sfânta Cruce. Eventual, spune *Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, şi Sfântă Învierea Ta o lăudăm şi o mărim!* Apoi, merge la proscomidiar şi, de asemenea, se închină de trei ori. Aici este locul naşterii şi al răstignirii Mântuitorului Hristos. Apoi, merge la scaunul cel preaînalt şi, în semn de binecuvântare, se închină de trei ori. Dacă este arhiereu aici, ia binecuvântare de la arhiereu, dacă nu, îşi începe lucrarea, nimic zicând de acum înainte, decât numai ce trebuie să audă tot poporul şi Dumnezeu. Dacă are ceva de zis prietenului, colegului şi crede că Dumnezeu n-ar trebui să audă, nu zice.

De ce ne închinăm noi de trei ori, când intrăm în Sfântul Altar? Mai mult decât atât, întebare: în ziua de Paşti sau în Săptămâna Luminată, intrând în Sfântul Altar, preot fiind, mai facem trei metanii? Facem trei închinăciuni. Este o rânduială, nu? E o rânduială, că nu se fac metanii. De ce noi, când intrăm în Sfântul Altar, ne închinăm de trei ori, stăm în genunchi în fața Sfintei Mese şi sărutăm Sfânta Masă? În amintirea a ce? Ce este Sfânta Masă? Sfânta Masă este şi mormântul Domnului, dar şi tronul slavei dumnezeieşti, pentru că pe Sfânta Masă se află Trupul şi Sângele Mântuitorului Hristos, este locul Jertfei, este locul Învierii, însumează, deci, toată trăirea pământească a Mântuitorului Hristos şi Înălțarea la Cer. De ce ne închinăm noi şi de ce cădem de trei ori în fața Mântuitorului Hristos? În amintirea a ce? Ce face Maria Magdalena, când se întâlneşte cu Mântuitorul Hristos, în grădina Sfântului Mormânt? Cade la picioarele Lui şi vrea să i le sărute. Dar nu făcea cumva Maria Magdalena lucrul acesta chiar în ziua de Paşti? Ba da! Dar nu încălca Sfânta Maria Magdalena, cumva, canonul? Nu! Nu este o problemă şi chiar vă recomand, când am intrat în Sfântul Altar, facem trei metanii! Dacă ați avea ocazia şi binecuvântarea ca tocmai în ziua de Paşti să intrați în Sfântul Mormânt, de la Ierusalim, nu ați îngenunchea, să sărutați Sfântul Mormânt? Indiscutabil! Deci, să nu vă jenați, sau să nu simțiți că greşiți sau păcătuiți închinându-vă şi făcând trei metanii şi sărutând Sfânta Masă! Dacă este un arhiereu şi vă mustră şi vă ceartă, cereți iertare şi spuneți: „M-am închinat la Sfântul Mormânt, aşa am simțit eu!", cereți iertare şi binecuvântare şi gata! Şi nu se întâmplă nimic, nu te cateriseşte, nu te pedepseşte, nu te mustră mai mult. Din acest motiv cădem în genunchi, când intrăm în Sfântul Altar, pentru că noi stăm în fața Mântuitorului Hristos, răstignit, mort şi înviat!

Un alt aspect pe care vreau să vi-l spun, cu ocazia aceasta, ca unora care veți fi preoți ş slujitori: cine are voie să intre în Sfântul Altar? Numai bărbații... dar dacă sunteți într-o mânăstire de maici? În Sfântul Altar intră doar persoanele sfințite, atât! În al doilea rând, intră persoanele care au binecuvântare; adică, intră paracliserul, intră cântărețul, bărbat sau femeie (în cazul maicilor), care au binecuvântare! Nu înseamnă că, dacă e bărbat, intră ca la el acasă, indiferent cine ar fi.

De asemenea, la plecarea din Sfântul Altar, facem trei metanii. Ce este metania? Dacă tot suntem la practică liturgică! Pocăință, de la *metanoia,* care, în limba greacă, înseamnă «înnoirea minții». Evident, nu mintea rațională, ci *nous*-ul, adică mintea unită cu rugăciunea, în inimă. Şi de ce ne plecăm? Pentru că plecarea simbolizează moartea, iar ridicarea, învierea. Este un act de moarte şi de înviere, un act de renaştere. Şi, mai mult decât atât, de ce ne plecăm capetele la pământ? Pentru acelaşi motiv pentru care spunem „capetele noastre, Domnului să le plecăm" şi zicem „Ție, Doamne!", pentru că, prin plecarea capului nostru, arătăm semnul supunerii; ne supunem mintea şi lucrarea şi voința noastră,

voinței şi lucrării lui Dumnezeu! Pentru că, după mintea noastră, după cugetul inimilor noastre, am pierit. Trebuie să ne reînnoim mintea, supunându-ne minții şi voii lui Dumnezeu, că zice Sfântul Apostol Pavel: *(...) până când vom ajunge la statura bărbatului desăvârşit, când vom avea mintea lui Hristos!*

Rânduiala preotului dinainte de *Liturghie* *(luarea vremii)*

Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor, amin.

Rugăciunile începătoare.

Troparele de umilință:

Miluieşte-ne pe noi, Doamne, miluieşte-ne pe noi, că nepricepându-ne de nici un răspuns, această rugăciune aducem Ție, ca unui Stăpân, noi păcătoşii robii Tăi, miluieşte-ne pe noi.

Slavă...

Doamne, miluieşte-ne pe noi, că întru Tine am nădăjduit; nu Te mânia pe noi foarte, nici pomeni fărădelegile noastre, ci caută şi acum ca un milostiv, şi ne izbăveşte pe noi de vrăjmaşii noştri, că Tu eşti Dumnezeul nostru şi noi sumtem poporul Tău, toți lucrul mâinilor Tale şi numele Tău chemăm.

Şi acum..., al Născătoarei de Dumnezeu:

Uşa milostivirii deschide-o nouă, binecuvântată Născătoare de Dumnezeu, ca să nu pierim noi, cei ce nădăjduim întru tine, ci să ne mântuim prin tine din nevoi, că tu eşti mântuirea neamului creştinesc.

Cu capetele descoperite, diaconul şi preotul merg la icoana Mântuitorului, zicând troparul:

Preacuratului Tău chip ne închinăm, Bunule, cerând iertare greşealelor noastre, Hristoase Dumnezeule; că de voie ai binevoit a Te sui cu Trupul pe cruce, ca să scapi din robia vrăjmaşului pe cei ce i-ai zidit. Pentru aceasta, cu mulțumire strigăm Ție: Toate le-ai umplut de bucurie, Mântuitorul nostru, Cel ce ai venit să mântuieşti lumea.

Se închină în fața icoanei şi o sărută. Trec după aceea la icoana Născătoarei de Dumnezeu, zicând troparul:

Ceea ce eşti izvorul milei, învredniceşte-ne pe noi milostivirii, Născătoare de Dumnezeu; caută spre poporul cel păcătos; arată, precum de-a pururea; pu terea ta, că întru tine nădăjduind, strigăm ție: Bucură-te, ca şi oarecând Gavriil, mai-marele voievod al celor fără de trup.

Apoi, în acelaşi chip, zicând troparul sau condacul potrivit, ei se închină icoanei hramului bisericii şi icoanei hramului sărbătorit în ziua aceea. Ei se pot închina şi la celelalte icoane de pe iconostas. Dacă icoana hramului este aceea a Învierii, ei zic troparul Învierii, glas 6:

Învierea Ta, Hristoase, Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri şi pe noi, pe pământ, ne învredniceşte cu inimă curată să Te slăvim.

Apoi mergând în mijlocul bisericii ei stau înaintea sfintelor uşi cu capetele descoperite şi diaconul zice:

Diaconul: Domnului să ne rugăm.

Preotul: Doamne, trimite mâna Ta dintru înălțimea locaşului Tău şi mă întăreşte spre slujba Ta ce-mi este pusă înainte, ca neosândit stând înaintea înfricoşătorului Tău altar, să săvârşesc Jertfa cea fără de sânge. Că a Ta este puterea şi slava în vecii vecilor. Amin.

Îşi acoperă capetele şi diaconul zice:

Diaconul: Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh şi acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Doamne miluieşte, Doamne miluieşte, Doamne miluieşte. Părinte binecuvântează.

Preotul: **(Duminica)**: Cel ce a înviat din morți, **(în alte zile)**: Hristos, Adevăratul nostru Dumnezeu, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Sale, ale celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului (**sau**: ale celui între sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareii Capadociei) şi pentru ale tuturor sfinților, să ne miluiască şi să ne mântuiască pe noi ca un bun şi de oameni iubitor.

Diaconul: Amin.

Se întorc şi se pleacă spre străni şi apoi intră în altar: preotul prin uşa dinspre miazăzi (în dreapta sa), iar diaconul prin uşa dinspre miazănoapte (în stânga sa). Când intră ei zic:

Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi în biserica Ta cea sfântă, întru frica Ta, Doamne, povățuieşte-mă întru dreptatea Ta, pentru vrăjmaşii mei, îndreptează înaintea Ta calea mea.

După ce intră în altar, se duc înaintea Sfintei Mese şi fac trei metanii. Preotul sărută Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce şi Sfânta Masă, în timp ce diaconul sărută numai marginea dinspre sud-vest a Sfintei Mese.

2. ÎMBRĂCAREA VEŞMINTELOR

Luând în mâini, fiecare veşmintele sale, preotul şi diaconul, făcând trei închinăciuni către răsărit, zic:

Dumnezeule, curățeşte-mă pe mine păcătosul şi mă miluieşte.

Înveşmântarea diaconului

Apoi diaconul îşi ține veşmintele în mâna dreaptă, şi merge la preot plecându-şi capul şi zice

Diaconul: Binecuvântează, părinte, stiharul dimpreună cu orarul şi mânecuțele.

Preotul, binecuvântând, zice:

Preotul: Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Diaconul: Amin.

Diaconul sărută mâna dreaptă a preotului şi se îmbracă în stihar, zicând:

Diaconul: Bucura-se-va sufletul meu întru Domnul că m-a îmbrăcat în veşmântul mântuirii şi cu haina veseliei m-a împodobit; ca unui mire mi-a pus cunună şi ca pe o mireasă m-a împodobit cu podoabă.

Sărutând semnul Sfintei Cruci de pe orar şi punându-l pe umărul stâng zice:

Diaconul: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot! Plin este Cerul şi pământul de slava Ta! Osana întru înălțime! Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru înălțime!

Apoi se îmbracă complet cu orarul. După aceasta ia mânecuța dreaptă, sărută semnul Sfintei Cruci de pe ea şi o pune la mână zicând:

Diaconul: Dreapta Ta, Doamne, s-a preaslăvit întru tărie; mâna Ta cea dreaptă, Doamne, a sfărâmat pe vrăjmaşi şi cu mulțimea slavei Tale ai zdrobit pe cei potrivnici.

Apoi luând mânecuța stângă sărută semnul Sfintei Cruci de pe ea şi zice:

Diaconul: Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit; înțelepțeşte-mă şi mă voi învăța poruncile Tale.

Diaconul merge la proscomidiar şi pune sfântul disc în stânga lui, potirul în dreapta şi pe celelalte la îndemână. Îl aşteaptă pe preot.

Înveşmântarea preotului

Luând stiharul în mâna stângă preotul face trei metanii spre răsărit şi îl binecuvântează, zicând:

Preotul: Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

După ce sărută semnul Sfintei Cruci de pe el, se îmbracă cu el zicând:

Preotul: Bucura-se-va sufletul meu întru Domnul că m-a îmbrăcat în veşmântul mântuirii şi cu haina veseliei m-a împodobit; ca unui mire mi-a pus cunună şi ca pe o mireasă m-a împodobit cu podoabă.

Luând epitrahilul, îl binecuvântează, sărută crucea de pe gulerul epitrahilului şi îl pune pe după gât, zicând:

Preotul: Binecuvântat este Dumnezeu, Cel ce varsă harul Său peste preoţii Săi, ca mirul pe cap, ce se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron, ce se pogoară pe marginea veşmintelor lui.

Luând brâul, îl binecuvântează, sărută crucea de la mijlocul lui şi se încinge cu el, zicând:

Preotul: Binecuvântat este Dumnezeu, Cel ce mă încinge cu putere şi a făcut fără prihană calea mea, Cel ce întocmeşte picioarele mele ca ale cerbului şi peste cele înalte mă pune.

Luând mânecuţa dreaptă, sărută semnul Sfintei Cruci de pe ea şi o pune la mână zicând:

Preotul: Dreapta Ta, Doamne, s-a preaslăvit întru tărie; mâna Ta cea dreaptă, Doamne, a sfărâmat pe vrăjmaşi şi cu mulţimea slavei Tale ai zdrobit pe cei potrivnici.

Apoi luând mânecuţa stângă sărută semnul Sfintei Cruci de pe ea şi zice:

Preotul: Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit; înţelepţeşte-mă şi mă voi învăţa poruncile Tale.

Dacă este protosinghel sau are vreun alt rang bisericesc, luând bederniţa, o binecuvântează şi, sărutând-o, o pune zicând:

Preotul: Încinge sabia Ta peste coapsa Ta, Puternice, cu podoaba Ta şi cu frumuseţea Ta şi încordează şi bine sporeşte şi stăpâneşte pentru adevăr, blândeţe şi dreptate. Şi minunat Te va povăţui dreapta Ta, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Luând apoi felonul (sfita), îl binecuvântează, sărută crucea de pe el, se îmbracă, zicând:

Preotul: Preoţii Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate şi cuvioşii Tăi întru bucurie se vor bucura, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

La sfârşit, îşi spală mâinile, zicând:

Preotul: Spăla-voi între cei nevinovaţi mâinile mele şi voi înconjura altarul Tău, Doamne, ca să aud glasul laudei Tale şi să spun toate minunile Tale. Doamne, iubit-am bună-cuviinţa casei Tale şi locul sălăşluirii slavei Tale. Să nu pierzi cu cei necredincioşi sufletul meu şi cu vărsătorii de sânge viaţa mea, în mâinile cărora sunt fărădelegile; dreapta lor s-a umplut de daruri, iar eu întru nerăutatea mea am umblat. Izbăveşte-mă, Doamne, şi mă miluieşte. Piciorul meu a stat întru dreptate; în biserici Te voi binecuvânta, Doamne.

3. Rugăciunile din timpul slujbelor

Ajungem la cel de al treilea punct, la rugăciunile din timpul sfintelor slujbe. Întâi de toate, vom constata că sunt rugăciuni pe care, dacă le facem în momentul în care slujim, s-ar putea să nu avem timp să le facem. Pentru că, fie aveţi un cântăreţ care cântă foarte repede, fie că sunt rugăciunile foarte mari. Ca, de exemplu, anaforaua Sfântului Vasile cel Mare! Niciodată n-o să reuşiţi s-o citiţi – s-o citiţi! Nu mai zic s-o trăiţi, s-o simţiţi! –, cel mult reuşim s-o fotografiem cu ochii, atât de repede. Şi ne trezim că numai rugăciune nu facem! Ce soluţii ar fi? Aţi auzit că există practica să se citească rugăciunile înainte? Nu e bună deloc practica aceasta! Fiecare rugăciune trebuie făcută la momentul ei, stabilit în slujbă! Pentru că fiecare rugăciune are rolul şi rostul ei. Şi vă recomand ca, atunci când rugăciunile sunt mai lungi şi nu reuşiţi să le încadraţi în timpul acordat cântării momentului respectiv, puteţi să le spunem

cu o voce mai ridicată, mai înaltă şi, încet-încet, puteţi să le spuneţi chiar cu voce tare. Vă dau un exemplu: la Botez, după ectenia mare, pentru sinţirea apei, există o rugăciune pe care trebuie să o spună preotul, în timp ce la strană se cântă „Ţie, Doamne!“ Şi rugăciunea este de aproape o pagină. Iată ce spune această rugăciune şi să vedeţi cât este de importantă, ca să ne dăm seama că nu trebuie să trecem foarte uşor peste ea: *Îndurate şi Milostive Dumnezeule, Cel ce cercetezi inimile şi rărunchii* – (de ce «rărunchii»? Ce-s aceia, rărunchi? Rinichi? Dar de ce n-au îndreptat editorii, să zică «rinichi»? Să nu cumva să spuneţi «rinichi»! Se zice «rărunchi». Ce înseamnă «rărunchi»? Rărunchii sunt sediul patimilor. *Rărunchii,* în raport cu *rinichii* sunt ceea ce este inima duhovnicească în raport cu inima de carne. E bine să ştim, că poae vine vreun filolog, după ce ai făcut Botezul, şi-ţi spune: „Părinte, mai îndreptaţi şi voi, acolo, „ce-i aia, rărunchi? Asta spunea tata-mare, la ţară, acuma se spune rinichi!“).

... şi cele ascunse ale oamenilor singur le ştii, căci nu este lucru ascuns înaintea Ta, ci toate sunt goale şi descoperite înaintea ochilor Tăi; Care ştii şi cele ce sunt despre mine, să nu Te scârbeşti de mine, nici să-Ţi întorci faţa Ta de la mine, ci treci greşealele mele în ceasul acesta, Cel care treci cu vederea păcatele oamenilor, când se pocăiesc. Şi-mi spală necurăţia trupului şi întinăciunea sufletului şi pe mine întreg cu totul mă sfinteşte, cu puterea Ta cea nevăzută şi cu dreapta cea duhovnicească; ca nu cumva, propovăduind eu altora slobozirea şi făgăduind-o cu deplină încredinţare în iubirea Ta de oameni cea negrăită, să nu mă arăt eu însumi netrebnic rob al păcatului; nu, Stăpâne, Cel ce singur eşti bun şi iubitor de oameni, să nu mă întorc umilit şi înfruntat, ci-mi trimite mie putere de Sus şi mă întăreşte spre slujba acestei Taine mari şi cereşti. Şi fă să ia chip Hristosul Tău în acesta ce se va naşte din nou prin a mea nevrednicie şi-l zideşte pe dânsul pe temelia Apostolilor şi a proorocilor Tăi; şi să nu-l surpi, ci sădeşte-l pe dânsul sădire a adevărului în sfânta Ta sobornicească şi apostolească Biserică şi să nu-l smulgi, ***ca, sporind el în dreapta credinţă, să se slăvească şi printr-însul preasfânt numele Tău, al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor!*** Acesta este ecfonisul, ceea ce am subliniat. Ce părere aveţi, are importanţă rugăciunea aceasta? Sigur că da! Deci este vorba de rugăciunea pe care o spune preotul pentru el.

Această rugăciune, după cum vedeţi din conţinutul ei, este valabilă pentru preot: …*Ca nu cumva, propovăduind eu altora slobozirea şi făgăduind-o cu deplină încredinţare în iubirea Ta de oameni cea negrăită, să nu mă arăt eu însumi netrebnic rob al păcatului; nu, Stăpâne* – spune preotul. *Nu,, Stăpâne... !* Este atât de importantă pentru preot, şi nu numai, ci şi pentru cel care urmează să se boteze, pentru că, ia spuneţi-mi dumneavoastră, când spune preotul naşului sau celui care urmează să se boteze, dacă e adult: *Suflă şi-l scuipă!,* către cine suflă şi pe cine scuipă? Pe diavol! Pe Satan! Cum, tu ai curaj să-l înfrunţi pe diavol şi să-l scuipi pe diavol? Ai curaj? Ştiţi ce spun Părinţii (Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Ioan Gură de Aur), despre momentul acesta? Că-n momentul acesta, cel ce urmează să fie botezat îi declară război lui Satan pentru totdeauna! Dar cu a Cui putere? Zice aşa: *pun mâna mea pe robul Tău acesta,* după ce, înainte de asta, a suflat pe chipul lui, zicând *mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit!* Este din nou actul creaţiei şi el este sub cupola bisericii, prin mâna ta de lut, a unui preot păcătos! Şi, din acel moment, el este acoperit şi Satan nu-l mai poate birui! Este atât de important momentul acesta! Şi ce spun Părinţii Bisericii despre momentul în care preotul suflă în semnul crucii şi zice *mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit!* ? Zic Părinţii că, în momentul acela, preotul îi suflă şi îi împărtăşeşte celui ce urmează să se boteze, mireasma vieţii veşnice! De ce? Pentru că cel ce urmează să se boteze miroase a moarte, a păcat, a hoit. Pentru că din moarte îl scoate Botezul! Domnilor, vedeţi cât de important este actul liturgic? Din acest motiv vreau să îi dăm conţinut, nu doar să ştim să dăm cu cădelniţa; vreau să ieşim din starea asta!

Aş vrea, întâi de toate, să învăţăm, să aflăm, să ştim cum se făceau aceste rugăciuni, pentru faptul că – veţi vedea! – slujbele însele ne învaţă cum să le împlinim, să le săvârşim. Pentru că sunt rugăciuni pe care le spunem în timpul slujbelor, şi uneori avem timp să le spunem în întregime, alteori nu, nu se prea potrivesc, nu cad ca momente liturgice cu actele ce se săvârşesc şi cu rânduiala de la strană, şi s-ar putea să fim într-o mică dificultate, după cum spuneam.

Vreau să vă spun însă că ele au fost puțin diferit gândite de felul în care le vedem noi, astăzi. Chiar şi în rânduială – şi vă voi argumenta imediat –, nu mai zic în împlinirea lor, în săvârşirea lor! Săvârşirea rugăciunilor în timpul slujbelor este deosebit de importantă, pentru faptul că, propriu-zis, ele constituie esența slujbelor. Veți vedea şi din argumentația pe care o aduce Profesorul Ioannis Foundoulis, profesor din Grecia, care a trecut, între timp, la Domnul; el accentuează faptul că rugăciunea este cea mai importantă, cel mai important este conținutul rugăciunii. Şi, după aceea, vom încerca să creionăm un mod de a săvârşi şi de a împlini rugăciunea, concret, astăzi.

Mă refer, încă o dată spun, la rugăciunile pe care le avem de împlinit în cadrul slujbelor: fie în timpul unei cântări, fie în timpul unui act liturgic – ca, de exemplu, la *Vohod* . S-a ajuns, în vremea noastră, să găsim în cărțile de slujbă, mai ales în *Liturghier,* mențiunea *„se spune în taină"; iar preotul citeşte* ***în taină*** rugăciunea! Veți vedea, de asemenea, că sunt rugăciuni pe care nici n-avem timp să le spunem în taină, în timp ce se cântă la strană ceva sau în timp ce se săvârşeşte un act liturgic. Sau, în cel mai greu caz, sunt situații în care preotul este nevoit să „fotografieze", din priviri, conținutul rugăciunii.

Iată că, la un moment dat, oamenii au înțeles greşit mențiunea aceea de a se spune rugăciunea în taină. În limba greacă se spune *mysticos.* Ce-nseamnă *mistic?* Taină, acoperit… ce este *monahul?* Cum traducem noi *monah?* Adunat în sine! Nu introvertit, nu egoist, nu încuiat la minte, dar adunat în sine! De aceea devine *monadă.* Dar cu Cine devine el monadă? Cu Hristos!

Aşa se face rugăciunea, adunat în tine mistic, tainic, dar nu tăcând, pentru că iată ce spune, ce hotărâre ia Împăratul Justinian, care a trăit în secolul al VI-lea; în secolul al VI-lea, Împăratul Justinian dă o *Novelă,* care spune aşa, pe lângă alte hotărâri: *Pe lângă acestea, poruncim ca toți episcopii şi preoții să facă dumnezeiasca ofrandă şi rugăciunea de la Sfântul Botez* ***nu în tăcere –*** deci mistic, dar nu în tăcere; *mystikos,* dar nu în tăcere –, *ci cu glas auzit de prea-credinciosul popor, pentru ca şi ei, de aici sufletele celor care îi ascultă, să se scoale spre o mai mare străpungere a inimii şi spre lauda Stăpânului Dumnezeu! Căci aşa învață dumnezeiescul Apostol Pavel, în prima sa Epistolă către Corinteni, citez* – şi citează Împăratul –: „*căci dacă vei binecuvânta cu duhul, cum va răspunde omul simplu «Amin!» la mulțumirea ta, de vreme ce el nu ştie ce zici? Că tu, într-adevăr, mulțumeşti bine, dar celălalt nu se zideşte!"* (*1 Corinteni,* 14-16) *Iar romanilor le spune aşa: „Cu inima se crede, spre dreptate, iar cu gura se mărturiseşte, spre mântuire"* (*Rom.,* 10-10). *Aşadar, se cuvine ca rugăciunea de la Sfânta Ofrandă* – ce este Sfânta Ofrandă? Euharistia! – *şi celelalte rugăciuni să fie oferite cu glas tare de preacuvioşii episcopi şi preoți Domnului nostru Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, bineştiind preacuvioşii preoți că, dacă trec cu vederea ceva din acestea, vor avea de dat răspuns şi la Înfricoşata Judecată a Marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru, Iisus Hristos, dar nici noi, cunoscând acestea, nu vom mai avea linişte, nici nu le vom lăsa nerăzbunate".* Am încheiat textul din *Novela 565,* pe care a dat-o Împăratul Justinian şi pe care o puteți găsi în lucrarea 6) *Corpus Juris Civillis, volumen tertio, Novellae.*

De ce a luat Împăratul Justinian această hotarâre? Pentru faptul că rugăciunile acestea, din cadrul sfintelor slujbe, au o importanță şi un rol foarte mare, fiindcă, aşa cum spunea Împăratul, contribuie la zdrobirea inimii şi nu numai atât, înalță sufletele credincioşilor. Vom face apel şi la lucrarea *Dialoguri liturgice,* volumul IV, a Profesorului Ioannis Foundoulis, apărută la Editura „Bizantină" ;puneam că Foundoulis a fost cel mai mare liturgist ortodox al vremurilor noastre.

Primul aspect pe care trebuie, deci, să-l conştientizăm este că rugăciunea din timpul slujbelor se face fiecare la locul şi la rândul ei! Pentru că fiecare rugăciune introduce, pregăteşte ceva; şi lucrăm puțin pe *Liturghie..*

Înainte însă, aş dori să exemplificăm prin câteva cazuri. Dacă vă uitați în *Liturghier,* rugăciunile de la *Antifoane* nu au formulă de închidere. Adică nu au ecfonis: *Cel ce ne-ai dăruit nouă aceste rugăciuni obşteşti şi împreună-glăsuite, Cel ce şi la doi şi la trei, care se unesc în numele Tău, ai făgăduit să le împlineşti cererile, Însuți, şi acum, plineşte cererile cele de folos ale robilor Tăi dându-ne nouă, în veacul de acum, cunoştința adevărului Tău, şi în cel ce va să fie, viață veşnică dăruindu-ne.*

Punct. Nu avem ecfonis. Dar a fost un ecfonis mai înainte, la a doua ectenie mică: *Că bun şi iubitor de oameni eşti şi Ţie slavă înălţăm...* Vă propun să punem ecfonisul acesta la rugăciune! (...) *dându-ne nouă, în veacul de acum, cunoştinţa adevărului Tău, şi în cel ce va să fie, viaţă veşnică, Că bun şi iubitor de oameni eşti şi Ţie slavă înălţăm...* Cine poate să-mi dea mie cunoaşterea adevărului, aici, şi viaţa veşnică, dincolo? Numai Dumnezeu! Şi de ce mi le dă? Că este bun! *Că bun şi iubitor de oameni eşti* Şi iată cum se împlineşte rugăciunea de la al treilea Antifon în rugăciunea de dinainte de citirea *Evangheliei,* pe care, de asemenea, bine ar fi s-o citească preotul cu voce tare: *Străluceşte în inimile noastre, Iubitorule de oameni, Stăpâne, lumina cea curată a cunoaşterii Dumnezeirii Tale şi deschide ochii gândului nostru spre înţelegerea evanghelicelor Tale propovăduiri. Pune în noi şi frica fericitelor Tale porunci, ca toate poftele trupului călcând, vieţuire duhovnicească să petrecem, cugetând şi făcând toate cele ce sunt spre bună-plăcerea Ta.* Deci, am cerut acolo ca în veacul de acum să ne dea cunoaşterea Adevărului şi în cel ce va să fie, viaţă veşnică, iar acum, concret, cerem să ne dea Dumnezeu să ajungem la cunoaşterea Adevărului, şi înţelegerea evanghelicelor propovăduiri ca, după aceea, *călcând poftele trupului, vieţuire duhovnicească să petrecem,* adică să intrăm în veşnicia lui Dumnezeu! Că zice Mântuitorul Hristos: *Cel ce ascultă cuvintele Mele şi crede în Cel ce M-a trimis viaţă veşnică are, la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viaţă!* S-a mutat deja, nu va veni la Judecată! De ce? Că s-a judecat deja, a fost judecat.*!*

Vă mai dau un caz: rugăciunea de la *Trisaghion.* Înainte de *Sfinte Dumnezeule,* e o rugăciune, pe care, de regulă, o spunem în timpul cântării *Trisaghionului.* Această rugăciune se încheie cu *Că Sfânt eşti, Dumnezeul nostru, şi Ţie slavă înălţăm...,* după care este o intervenţie a diaconului, care zice: *Domnului să ne rugăm!* Nu e rugăciune, dar ce urmează? Ecfonisul: *Că Sfânt eşti, Dumnezeul nostru...* Şi unde-i rugăciunea? De ce ne-a chemat diaconul, *Domnului să ne rugăm!* ? Ca să zicem doar ecfonisul? Nu! Ci ca să ne rugăm.

Vă propun următoarea rânduială:

După ce am intrat în altar, după vohod, se cântă troparele şi diaconul zice: *Domnului să ne rugăm!* Iar preotul începe rugăciunea: *Dumnezeule cel sfânt, Care întru sfinţi Te odihneşti...* - rugăciunea dinaintea Cântării întreit-sfinte. Şi încheie cu ecfonisul: *Că Sfânt eşti, Dumnezeul nostru*! Pentru că ecfonisul acesta este ecfonisul de la rugăciunea cântării întreit-sfinte.

La anafora, nu mai vorbesc! Anaforaua, este bine, fraţilor, să o spunem mai cu voce tare. Dar nu toată lumea este de acord cu lucrul acesta. Deşi în *Tipiconul Sfântului Sava* se spune că rugăciunile trebuie citite cu voce tare. Dar cine citeşte *Tipiconul Sfântului Sava?* Haideţi să ne gândim la anafora! Întâi de toate, anaforaua este extraordinar de importantă şi nu este apanajul şi lucrarea doar a preotului, nu! Este lucrarea tuturor; şi trebuie să participe întreaga Biserică. Gândiţi-vă la cuvintele pe care le rosteşte preotul, după ce se cântă *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot! Plin este cerul şi pământul de slava Ta! Osana întru cei de sus! Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!* Şi, deodată, auzi *Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu, Care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor!* Dar dacă ar fi să zicem aşa: *Cu aceste fericite Puteri şi noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm şi grăim: Sfânt eşti şi Preasfânt, Tu şi Unul-Născut Fiul Tău şi Duhul Tău cel Sfânt. Sfânt eşti şi Preasfânt şi slava Ta este plină de măreţie. Căci Tu ai iubit lumea Ta atât de mult încât pe Unul-Născut Fiul Tău L-ai dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. Şi Acesta venind şi toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea întru care a fost vândut şi mai vârtos Însuşi pe Sine S-a dat pentru viaţa lumii, luând pâinea cu sfintele şi preacuratele şi fără prihană mâinile Sale, mulţumind şi binecuvântând, sfinţind şi frângând, a dat Sfinţilor Săi Ucenici şi Apostoli, zicând: Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu, Care* ***pentru voi*** *se frânge spre iertarea păcatelor!* În limba greacă, în originalul din *Noul Testament,* aşa se spune, nu «care se frânge pentru voi». Aceasta este rânduiala, să ştiţi! Şi zicem: *Amin!* Apoi – *Asemenea şi paharul, zicând: Beţi dintru acesta toţi, acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, Care pentru voi şi pentru mulţi se varsă, spre iertarea păcatelor – Amin! – Aducându-ne aminte, aşadar, de această poruncă mântuitoare şi de toate cele ce s-au făcut pentru noi:*

de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de suirea la ceruri, de şederea cea de-a dreapta, şi de cea de a doua şi slăvită iarăşi venire – (ne aducem aminte şi de a doua venire, adică toate s-au împlinit, inclusiv a doua venire! Liturgic, da! Liturgic, s-a împlinit. Noi trăim totul, acum, intrăm în veşnicia lui Dumnezeu): *Ale Tale dintru ale Tale, Ţie aducând dintru toate şi pentru toate, pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie Îţi mulţumim, Doamne, şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru!* După care, zicem rugăciunea. Şi, când zice preotul: *Şi fă, adică, pâinea aceasta, Cinstit Trupul Hristosului Tău,* tot el zice *Amin!* Tot el zice!*... Iar ceea ce este în potirul acesta, Cinstit Sângele Hristosului Tău!* Şi, din nou, *Amin!,* zis numai de preot. Dar dacă preotul, după ce strana a terminat cântarea, ar zice cu voce tare în liniştea de mormânt dinn biserică, *...Şi fă, adică, pâinea aceasta, Cinstit Trupul Hristosului Tău,* toată biserica – *Amin!* Şi, la urmă, de trei ori: *Amin! Amin! Amin!*

Aş vrea să înţelegem că trebuie să deprindem a ne ruga ortodox!

Iată argumentaţia Profesorului Foundoulis :

„Ecfonisul este un epilog doxologic al fiecărei rugăciuni, care se rosteşte melodic: „ek-fonos = din / cu glas mai înalt”. Cu alte cuvinte termenul „ekfonos” se poate caracteriza ca un tip de termenmuzical, asemănat cu termenul „psalmodie sau cântare ekfonetică”, care indică modul de citire melodică a textelor sfinte. Dimpotrivă, rugăciunea constituie corpul principal al textului şi se citeşte fie „în auzul” poporului, după rânduiala mai vechecare este încă în vigoare astăzi la Sfintele Taine, cu excepţia Dumnezeieştii Liturghii, fie „în taină”, cum s-a impus mai târziu să se facă la rugăciunile Dumnezeieştii Liturghii şi a altor câteva slujbe, adică la Vecernie şi Utrenie.

Că aşa stau lucrurile se vede şi din acele rugăciuni care fie se citesc în întregime „în auzul” poporului (rugăciunea amvonului, a litiei, rugăciunile nunţii, ale maslului etc.), fie de la rugăciunile care se citesc în întregime „în taină” (rugăciunea „vremii”, a imnului heruvic, a vohodului, cea din timpul ecteniei mari a Botezului etc), în care rugăciunea şi ecfonisul constituie un text continuu, care nu este întrerupt de specificaţia „cu glas tare” sau „ecfonis”, exact pentru motivul că sfârşitul-ecfonis nu se zicea în modul obişnuit, ci se rostea în acelaşi fel ca şi rugăciunea.

Ca o urmare logică, între rugăciune şi ecfonis nu trebuie să se insereze nimic altceva, câtă vreme ele constituie ceva unitar. Şi aşa stau lucrurile în marea majoritate a cazurilor. De exemplu, aşa se face la toate slujbele tainelor şi ale celorlalte ierurgii: rugăciunea este urmată de ecfonis. Există însă şi excepţii: Am văzut situaţia specială a rugăciunilor de seară şi de dimineaţă, unde rugăciunile se citesc toate împreună în timpul psalmului de început (103) şi în timpul celor şase psalmi, iar ecfonisele se spun la locul lor în timpul slujbei (răspunsul la întrebarea nr. 301). S-ar mai putea referi cineva şi la rugăciunile plecării genunchilor de la Cincizecime, unde „Apără, mântuieşte...” se inserează între rugăciuni şi ecfonise, evident pentru a se da porunca pentru ridicare („ridică”), şi la rugăciunea ecteniei pentru morţi „Dumnezeul duhurilor...”, unde se inserează „Domnului să ne rugăm” înainte de ecfonisul „Că Tu eşti învierea..”, probabil deoarece îl ziceau mulţi preoţi care luau parte la slujbele pentru morţi şi la pomeniri, cum se întâmplă şi în practica actuală.

La Dumnezeiasca Liturghie însă, avem o evoluţie diferită, atât în practică, cât şi în textele manuscrise şi ediţii tipărite care reţin această evoluţie. Ca punct de început putem să fim siguri că rugăciunea şi ecfonisul nu se separau niciodată. Acest lucru îl constatăm din vechile Liturghii, care urmează toate aceeaşi rânduială (de ex. liturghiile Constituţiilor Apostolice, a Sfântului Iacov, a Sfântului Marcu, a Sfântului Grigorie etc.). Acelaşi lucru se întâmplă şi în cele mai vechi manuscrise ale liturghiilor bizantine (a Sfântului Vasile cel Mare, a Sfântului Ioan Hrisostom, a Darurilor mai înainte sfinţite), nu se separă rugăciunea de ecfonis. Intră la început titlul rugăciunii (de ex. „Rugăciunea antifonului întâi”, „Rugăciunea imnului trisaghion”, etc), se adaugă textul ei şi în continuare cuvântul „cu glas înalt sau ecfonisul” şi textul ecfonisului. Aşa stau lucrurile în codicele Barberini 336 din secolul al VIII-lea şi în alte manuscrise vechi.

Alterarea în această ordine iniţială şi corectă a adus-o pe de o parte imixtiunea diaconului în legătură cu citirea în taină a rugăciunilor, care s-a impus treptat (deja din epoca lui Justinian, secolul al VI-lea, avem prima mărturie despre tendinţa condamnată atunci de citire în taină a rugăciunilor la Dumnezeiasca Liturghie şi la Botez), şi pe de alta lipsa diaconului, adică săvârşirea Dumnezeieştii Liturghii numai de către preot.

Cele spuse de diacon, care introduceau şi formulau cererile rugăciunilor, erau la început foarte simple şi scurte, precum cele care se păstrează în câteva cazuri şi în slujbele noastre de azi, adică „Domnului să ne rugăm”, „Încă şi încă în pace Domnului să ne rugăm” sau, într-o formă oarecum mai lărgită „Pentru punerea înainte a cinstitelor Daruri, Domnului să ne rugăm”, „Încă şi încă plecând genunchii noştri, Domnului să ne rugăm” etc. Treptat însă, cererile diaconeşti se dezvoltă, în timp ce în paralel începe să se impună citirea tainică a rugăciunilor. Atfel, în timp ce diaconul rosteşte cererile rugăciunii, preotul spune în acelaşi timp rugăciunea şi mai rămâne numai ecfonisul ca să încheie deodată şi rugăciunea şi ectenia diaconului. Deja în două momente din liturghiile Sfântului Vasile cel Mare şi a Sfântului Ioan Hrisostom, conform Evhologhionului Barberini 336, avem primele mărturii despre această alterare. Cererile diaconeşti nu sunt cuprinse în textul Liturghiilor, ci la rugăciunea de dinainte de Tatăl nostru şi la rugăciunea <<după ce toţi s-au împărtăşit>> se mărturiseşte faptul că, în timp ce diaconul zicea „rugăciunea” (adică ectenia), preotul „se roagă”: << Şi când diaconul face rugăciunea din mijloc, preotul se roagă: Dumnezeul nostru, Dumnezeul care mântuieşti... >>, << Şi după ce toţi s-au împărtăşit, pe când diaconul zice rugăciunea, preotul se roagă: Mulţumim Tie... >>. Foarte grăitoare este situaţia ecteniilor diaconeşti şi a rugăciunii de dinainte de Tatăl nostru la Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom : << Diaconul: „Pe toţi sfinţii...”. Preotul, în taină: „Ţie ne-am încredinţat...”. Diaconul: „Apără. Ziua toată...”. Preotul: „Şi ne învredniceşte pe noi...”>>.

Astfel, când încep cărţile diaconeşti şi preoţeşti să se unească într-un singur text liturgic, de obicei rugăciunile intră după primul îndemn diaconesc (“În pace Domnului să ne rugăm” sau “Încă şi încă…”), iar după textul rugăciunii se continuă cererile diaconeşti obişnuite, iar apoi ecfonisul, de vreme ce într-un fel sau altul preotul ar citi rugăciunea în acelaşi timp cu cele diaconeşti şi ar aştepta să termine diaconul ca să spună rugăciunea.

O dificultate şi mai mare exista în momentul în care preotul săvârşea Dumnezeiasca Liturghie singur, fără diacon. Zicea singur şi cele ale diaconului. Rugăciunile corespunzătoare fie le muta în timpul cântării antifoanelor sau a trisaghionului (vezi răspunsul la întrebarea nr. 260), fie a chinonicului (vezi răspunsul 311). În felul acesta însă s-a spart unitatea organică a rugăciunii cu ecfonisul ei. Ecfonisul, ca un moment foarte puternic înrădăcinat, şi-a păstrat locul său iniţial. Rugăciunea însă, deoarece se spunea în taină, s-a minimizat şi a început să caute sprijin ici şi colo, cu toate că ea este elemental esenţial şi principal al ierurgiei.

Ediţiile tipărite ale Liturghiilor au urmat tradiţia alterate ale manuscriselor mai noi. În ultimii ani s-a făcut o lăudabilă încercare în ediţiile oficiale de la Apostoliki Diakonia de întoarcere la ordinea corectă mai veche şi s-au reeditat rugăciunile cu ecfonisele lor (vezi ediţia *Ieratikonului* 1977, *Mikron Ieratikon, Arhieratikon).* Acolo trebuie cu siguranţă să rămână în următoarele ediţii şi acolo trebuie să se rostească în timpul săvârşirii Dumnezeieştii Liturghii. “În taină” sau în auzul poporului este o problemă de discutat, asupra căreia vom reveni, deoarece de-a lungul timpului s-au pus anumite întrebări legate de acest subiect. Însă mutarea rugăciunilor de la locul corect este ceva care trebuie să înceteze a se mai întâmpla. Ea distruge iremedeabil structura Sfintei Taine. Poziţia corectă şi iniţială a rugăciunilor este exact înainte de fiecare ecfonis, care logic, organic şi inseparabil îi aparţine”.7) Ioannis Foundoulis, *Dialoguri Liturgice, Răspunsuri la probleme liturgice,* vol. IV, trad. rom. Lector dr. Sabin Preda, Editura Bizantină, Bucureşti, 2010, p.29 – 32.

Câteva concluzii :

a. Rugăciunile trebuie împlinite (făcute) la momentul şi locul lor firesc, în cadrul slujbelor ;
b. Rugăciunea ocupă locul central în Slujbele Bisericii, şi nu trebuie sacrificate sau puse pe plan secundar, nici măcar în favoarea rânduielii, sau gestului liturgic ;
c. Prin sintagma « în taină », trebuie să înțelegem « cu trăire, profund », şi nu tăcând, sau *fotografiind* cu privirea conținutul rugăciunii ;
d. Este bine de ştiut care a fost rânduiala la început şi care era practica liturgică în Biserică, atunci când aceste slujbe au fost trăite, găndite şi concepute, pentru a deprinde slujirea ortodoxă, în duh.

V. Cele şapte Laude Bisericeşti

Nu vom aborda tema aceasta din perspectiva istorică sau simbolică; acestea le vom aminti doar, pentru a ne acorda practica pe conținut; pentru a ne lămuri de ce facem anumite lucrări, de ce avem anumite gesturi liturgice, de ce este rânduiala într-un anumit fel şi toate celelalte legate de practica liturgică, în raport cu sfera *Laudelor* bisericeşti. Cred că trebuie să ştie toată lumea că sunt şapte *Laude* bisericeşti. De ce şapte? Veți vedea că în *Liturgică,* se argumentează în multe feluri: şapte sunt Sfintele Taine, sunt şapte daruri ale Duhului Sfânt, pe care le găsim în *Sfânta Scriptură...* Toate acestea, însă, nu au un suport fundamental; nici Tainele nu sunt numai şapte; aşa s-a ajuns, la un moment dat, să se stabilească. Poate însă număra cineva darurile Duhului Sfânt? Nu le poate nimeni număra; sunt multe darurile Duhului Sfânt! Cert este, însă, că toate aceste slujbe, după cum veți vedea, răspund unor nevoi. De fapt, şi anul bisericesc şi ziua liturgică răspund unor nevoi duhovniceşti ale omului. Şi aş pleca de la ceea ce înțelegem noi prin noțiunea de «timp». Ce este timpul? Timpul este ceva abstract. Cel care a dat o definiție teologică timpului, definiție pe care v-aş ruga s-o păstrați în inimile voastre, este Părintele Dumitru Stăniloae: *timpul este distanța de la chemarea lui Dumnezeu, până la răspunsul omului.* Ce înseamnă asta? Că, în momentul în care omul Îi răspunde lui Dumnezeu, a ieşit din timp şi intră în veşnicia lui Dumnezeu. Pe ce fundamentează sceastă afirmație? Fiți atenți ce zice Mântuitorul Hristos: *Cel ce ascultă cuvintele Mele şi crede în Cel ce M-a trimis are viață veşnică, la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață!* Deja are viața veşnică, deja s-a mutat din moarte la viață, adică s-a mutat din timp în veşnicie. De ce? Pentru că a intrat în dialog cu Dumnezeu şi a intrat în eternitatea Lui. Vă pun o întrebare: omul este vremelnic? Este vremelnic. Când a apărut omul? În timp. Timpul se măsoară de la apariția creației. Dar, spuneți-mi: omul are vreo picătură de veşnicie în el? Întâi de toate, are veşnicia în el, pentru că nu va muri niciodată; moare fizic, dar el nu va mai muri. Dar încă ceva: omul a fost în gândul lui Dumnezeu din eternitate! De aceea au eşuat toate antropologiile necreştine şi l-au suit pe om până acolo unde a putut antropolgia necreştină să-l urce pe om: până în copac! Dar – cum spune Părintele Rafail Noica – atunci când te gândeşti să vorbeşti despre om, pleci de la Omul cu «O» mare, pentru că prin Hristos–Omul ne-a arătat Dumnezeu cum ne-a gândit pe noi, cum ne-a conceput pe noi, cum ne-a creat pe noi! Şi dacă timpul este distanța de la chemarea lui Dumnezeu până la răspunsul omului, omul trebuie să dea sens timpului, ca să fie în comuniune cu Dumnezeu! Cum dă sens timpului? Intrând în comuniune cu Dumnezeu. Şi cum intră omul în comuniune cu Dumnezeu? Prin rugăciune! Din acest motiv spunea Sfântul Apostol Pavel: „Rugați-vă neîncetat!“ (*I Tesaloniceni,* 5,17). De aici pleacă Părinții, când spun că rugăciunea trebuie să fie mai deasă decât respirația. Cum e posibilă starea aceasta? Nu poate să fie mai deasă decât respirația, dar ce dă putere respirației? Rugăciunea dă putere respirației! Şi atunci creştinul a umplut timpul cu lucrarea lui Dumnezeu. Şi aşa, din acest motiv, s-a umplut ziua liturgică şi apoi s-a umplut chiar anul liturgic, anul bisericesc. Şi anul devine bisericesc,

pentru că omul, din această perspectivă nu mai eate supus timpului, ci este în conformitate cu *vremea.* Care vreme? *Vreme este ca Domnul să slujească!* Şi de atunci, punct! A sosit vremea? Nu s-a plinit vremea? S-a plinit! A venit Hristos? Sigur că da! De ce mai trăim în afara lui Hristos?! Trăim, pentru că nu simţim că s-a plinit vremea şi că a venit Hristos! Dar vremea s-a plinit, Hristos a venit, înseamnă că noi, de acum înainte, trăim în "plinirea vremii". *Vreme este ca Domnul să slujească!* Permanent! De aceea zice Sfântul Apostol Pavel: „Rugaţi-vă neîncetat!". Dealtfel, se împlineşte un cuvânt din *Psalmi,* Psalmul 54 cu19: *seara şi dimineaţa şi la amiază mă voi ruga şi voi striga şi El va auzi glasul meu.* Ce frumos! De aici pleacă şi rugăciunea de la Vohodul din cadrul *Vecerniei* – „seara şi dimineaţa şi la amiază mă voi ruga şi voi striga către El şi El va auzi glasul meu". Acestea, da, într-adevăr, pot fi considerate temeiuri şi pot fi considerate izvoare care au determinat, au generat rugăciunea de toată vremea, rugăciunea neîncetată, rugăciunea continuă care umple, practic, ziua liturgică.

Aşadar, avem rugăciunea de dimineaţă, rugăciunea de la amiază, rugăciunea de seară, rugăciunea de noapte. Este rugăciunea de toată vremea sau rugăciunea continuă, neîncetată. De ce trebuie să fie rugăciunea continuă, de ce este rugăciunea neîncetată? Poate să fie omul vreo clipă în afara dialogului ci Dumnezeu? Nu! Pentru că, din momentul în care iese din dialogul cu Dumnezeu, omul moare! Nu numai duhovniceşte; gândiţi-vă că, dacă Dumnezeu ar întrerupe şi El dialogul cu mine, când eu nu mai sunt în dialog cu El, mor definitiv! Mor sub toate aspectele. Cum definea Mircea Eliade secularismul? El a dat una dintre cele mai frumoase şi mai interesante definiţii secularismului: omul trăieşte ca şi cum Dumnezeu nu ar fi, nu ar exista! Dumnezeu este, însă eu, ca om, trăiesc ca şi cum El n-ar fi! Dar asta e problema mea, eu am ieşit în afara sferei, dar Dumnezeu mă ţine El în sfera Lui, prin diaogul pe care îl are cu mine; Dumnezeu niciodată nu încetează să fie în dialog cu mine, niciodată nu iese din comuniune cu mine. Din acest motiv, nici rugăciunea nu poate şi n-ar trebui să fie întreruptă şi de aceea se tinde spre rugăciunea cotinuă. Această problemă, rezolvă o alta: cum vi se pare că este împărtăşirea corectă? Rară, deasă sau potrivită? Împărtăşirea corectă este *împărtăşirea continuă*. Şi împărtăşirea continuă nu înseamnă împărtăşire deasă. Spune mitropolitul Antonie Bloom „cel care s-a împărtăşit şi o singură dată, îi este suficient, cu o condiţie: să nu uite niciodată că s-a împărtăşit cu Hristos!" Să păstreze împărtăşirea continuu! Ia, gândiţi-vă! Odată ce Trupul lui Hristos a intrat în alcătuirea trupului meu, Sângele lui Hristos a intrat în alcătuirea sângelui meu, nu este El prezent permanent în mine? Ba, mai mult decât atât! Viaţa creştină, viaţa în Hristos se bazează pe teologia baptismală, pe botez. Te-ai botezat şi Hritos trăieşte permanent, continuu în tine. Şi, atunci, şi cel care s-a împărtăşit o singură dată şi Îl trăieşte pe Hristos permanent, pentru că Îl poartă pe Hristos în el, şi cel care se împărtăşeşte des – ei, de fapt, se împărtăşesc continuu. Sunt în continuu în părtăşie cu Dumnezeu, în dialog cu Dumnezeu, în comuniune cu Dumnezeu.

De ce avem şapte *Laude* bisericeşti? Pentru că, aşa cum spuneam, cele şapte *Laude* bisericeşti răspund unor nevoi duhovniceşti, unor nevoi spirituale. Prima dintre *Laude* este *Vecernia,* care deschide ziua liturgică; apoi avem *Pavecerniţa,* apoi avem *Miezonoptica, Utrenia* şi *Ceasurile.* Dacă numărăm *Ceasurile,* ies opt *Laude* : pentru că avem *Ceasul I, III, VI* şi *IX.* Numai că *Ceasul I* se săvârşeşte împreună cu *Utrenia.* Iată cum corespund nevoilor duhovniceşti, căutărilor, foamei şi setei duhovniceşti ale omului :

Întâi de toate, ***Vecernia****.*

Vecernia este slujba care îl raportează pe om la câteva momente existenţiale, de fapt la două mari momente existenţiale: la zorii primei Creaţii şi la zorii celei de a doua Creaţii, anume la crearea omului, legată de căderea în păcat (starea edenică) şi, în al doilea rând, la Patimile Mântuitorului Hristos şi la răstignire şi moarte. Şi atunci, omul, pentru a-şi înţelege existenţa, pentru a se raporta la ceea ce îi dă sens existenţei, sigur că se raportează la aceste momente.

După aceea, ***Pavecerniţa.***

Ce este *Pavecerniţa? Pavecerniţa* mai este numită şi *După-cinare,* că se face seara, după cină. Şi este slujba care încheie, practic, lucrarea aceasta pur terestră a omului. Ce este *Pavecerniţa?*

Pavecernița este o reîntoarcere a omului la rugăciune. De regulă, *Pavecernița* unde se face? În mânăstire, dar unde, în mânăstire? În pridvor. Ce este pridvorul? Este pridvorul Împărăției! Şi ia, gândiți-vă la toate cântările – nu vă voi cere să ştiți rânduiala *Pavecerniței* pe de rost, doar atât, să ştim unde găsim *Pavecernița* – unde o găsim? În *Ceaslov!*

Apoi, ***Miezonoptica,*** slujba de noapte!

De ce se face slujbă la miezul nopții? Ce aminteşte *Miezonoptica ?* Atunci când vom studia *Priveghérea,* vom dezvolta puțin. De ce ne aminteşte *Miezonoptica* şi la care dintre nevoile duhovniceşti ale omului răspunde ea? Ne aminteşte de pilda celor zece fecioare ; creştinul, mai ales monahul vroia să nu se numere printre fecioarele nebune, dar mai este ceva! Am mâncat, ne-am făcut rugăciunea şi acum ne culcăm. Ce face duhul din noi? Se odihneşte? Veghează, continuându-şi rugăciunea. Citiți, vă rog, pe Părintele Dimitrie Bejan, cu *Bucuriile suferinței!* Şi veți vedea că dă mărturie despre modul în care se poate veghea şi în somn. Monahul se duce să se culce, conştient că se trezeşte la miezul nopții, pentru *Miezonoptică,* iar după *Miezonoptică* merge iar să se culce, ştiind că în zori urmează *Liturghia,* iar această conştientizare îl menține în stare de rugăciune până şi în somn. Credeți că poate duhul să fie în cotinuă rugăciune? Sigur că poate! E greu să ajungă omul la această stare de rugăciune, dar nu este imposibil. Şi asta o ştim din viețile oamenilor care au devenit sfinți. Am zis special «viețile oamenilor», ca să înțelegem că şi sfinții au fost oameni! Că există această tendință: «ei, noi nu suntem sfinți!», deşi, în *Scriptură,* Apostolul ne numeşte sfinți! Nu ne numeşte nici creştini, nici prea-cucernici, nici prea-cuvioşi, ci sfinți! La problema aceasta răspunde *Miezonoptica,* nevoii de a păstra duhul în stare continuă de rugăciune. Şi de a fi în stare de veghe la A doua Venire a Mântuitorului Hristos.

Aş vrea să vă citesc un pasaj legat de *Miezonoptică,* iar după aceea o să vorbim despre *Vecernie;* despre *Miezonoptică,* pentru că ea ne introduce într-o stare de rugăciune. Zice aşa Părintele Emilianos: „e bine, de asemenea, să ne purtăm foarte firesc şi să nu dăm prilej, nici cu postura noastră, nici cu privirile noastre, nici cu gesturile, nici cu glasul nostru ca ceilalți să ia amine la noi. Să fim foarte simpli! Dar această simplitate presupune concentrarea, care este o condiție a comuniunii noastre mistice cu Dumnezeu. Şi mai presupune intrarea noastră în Împărăție, care este necesară pentru a putea să-I slujim lui Dumnezeu. Iar slujba este o lucrare săvârşită exclusiv în Biserică. când începem *Miezonoptica,* e un timp foarte potrivit pentru o astfel de pregătire, în cea mai adâncă întoarcere a noastră în noi înşine, pentru că, de cele mai multe ori, asta ne lipseşte! Momentul *Miezonopticii* este unic, iar psalmii ei şi troparele, tot înțelesul ei sunt aşteptarea lui Dumnezeu. *Miezonoptica* este un «Iată, vine Mirele, la miezul nopții!». Deoarece *Miezonoptica,* după cum spuneşi numele ei, este o slujbă de la miezul nopții, ar fi bine ca încă de la miezul nopții să ne aflăm în stare de priveghere. Când te duci la biserică în ultima clipă, proaspăt sculat din pat, nu-I vei putea aduce slujbă lui Dumnezeu. Atunci, este exclus să mă trezesc în ultima clipă? Nu este exclus, dar presupune faptul că mai înainte am privegheat mult şi, în continuare, m-am întins, să mă odihnesc în mod firesc. În aceste situații, când cineva îşi începe privegherea de cu seară şi apoi se odihneşte – atenție! –, duhul lui continuă să privegheze. Trupul i se odihneşte, dar duhul are propria sa viață, în răstimpul somnului îşi continuă privegherea, comunicarea sa cu Dumnezeu şi, îndată ce te trezesc, intri imediat în înțelesul principal al slujbei şi continui să veghezi înaintea Domnului, întru simplitate" 8) Arhim. Emilianos Simonopetritul, *Idem*, p. 28-29.. Vedeți cât de profund a înțeles Părintele Emilianos Simonopetritul, starețul de la mânăstirea Simonos Petras, cât de profund a înțeles slujba aceasta, a *Priveghérii,* pe care, sigur, a trăit-o ani de zile? A trăit-o, a slujit-o...

Mai departe, ***Utrenia*** este slujba de dimineață. *Utro,* în limba slavonă, înseamnă dimineață. Este slujba, rugăciunea, rânduiala care pune început unei noi zile. În orice zi, noi punem început, pentru că orice zi este o noutate absolută în viața omului. Orice clipă este unică în viața omului şi are noutate absolută. Şi atunci, trebuie să ne raportăm duhovniceşte la timp şi ne raportăm prin ce? Prin rugăciune! Şi veți vedea la ce răspunde *Utrenia,* când vom vorbi detaliat despre ea. *Utrenia* nu este o slujbă, aşa, de

dimineață, pe care ne gândim dacă o mai facem sau n-o mai facem. Nu, *Utrenia* are un rost şi un rol duhovnicesc extraordinar! Când ar trebui săvârşită *Utrenia?* Dis-de-dimineață! Slavoslovia trebuie să se cânte la răsăritul soarelui.

Apoi, ***Ceasurile****; Ceasurile I, III, VI* şi *IX*

Ceasul I este unit cu *Utrenia. Ceasul III* se face, când? Dimineață! *Dimineața, la prânz şi seara...* Iată cum răspund nevoii duhovniceşti a omului de a se ruga şi de a-L lăuda pe Dumnezeu! De aceea se numesc *Laude,* pentru că, prin ele, Îl lăudăm pe Dumnezeu, Îl slăvim pe Dumnezeu! Ce spune Mântuitorul Hristos? *Părinte, a sosit ceasul! Proslăveşte pe Fiul, ca şi Fiul să Te proslăvească!* Şi ce spune? *Glas s-a auzit atunci: L-am proslăvit şi Îl voi proslăvi!* Şi ce ne spune *Scriptura* că face Mântuitorul Hristos, atunci? Sunt câteva momente în care ne spune despre acest gest al Mântuitorului: *S-a bucurat cu duhul!* Şi a spus: *Nu pentru Mine a fost Glasul acesta, ci pentru voi!* Ce stare, ca Dumnezeu să coboare în mijlocul creației şi să se bucure pentru ea! Aceeaşi stare trebuie să fie şi acum! Numai că trebuie să avem simțurile duhovniceşti dezvoltate, ca să putem să-L auzim, să-L simțim, să-L trăim pe Mântuitorul Hristos...

Ceasul III corespunde începutului zilei: rugăciunea de dimineață, dorința de a-L lăuda pe Dumnezeu de dimineață. *Ceasul III,* dimineața, la ora 9; dimineața, când te-ai trezit, eşti în comuniune cu Dumnezeu. De ce trebuie să fie omul în comuniune cu Dumnezeu, dimineața? Pentru că intră într-o nouă zi, care este unică! Fiecare zi este unică în viața noastră.

Apoi la amiază, ***Ceasul al VI-lea****!* De ce Îl lăudăm pe Dumnezeu la amiază? Ce s-a întâmplat la ceasul al şaselea, la un moment dat, în mijlocul istoriei? S-a răstignit Hristos! Ce spun Părinții despre amăgirea lui Adam în Rai? Că tot cam la ceasul al şaselea ar fi fost amăgit. Când s-a făcut judecata lui Dumnezeu? Când a fost pus pe cruce? De la ceasul al şaselea până la ceasul al nouălea a fost întuneric pe pământ. De ce-a fost întuneric? Pentru că a fost răstignit şi omorât Mântuitorul Hristos. Şi ce ne spun rugăciunile, mai ales cea de la Botez? *Izbăveşte-l de demonul cel de la amiază!* Demonul cel de la amiază, despre care vorbesc Părinții ca fiind demonul akediei, demonul plictiselii, demonul morții, bântuie la amiază. Şi de aceea trebuie să ne trezim şi să ne rugăm! Citiți, dacă vreți, din nou vă recomand cartea Părintelui Gabriel Bunge, *Despre akedie.*

Ceasul al IX-lea este ceasul de laudă de seara. *Ceasul al IX-lea* este cel care încheie ziua liturgică şi ne pregăteşte pentru un nou început. Cum ne pregăteşte pentru un nou început? *Ceasul al IX-lea* niciodată nu se face singur. El se face împreună cu *Vecernia.* De unde dă preotul binecuvântare la *Ceasul al IX-lea?* Din fața Sfintelor Uşi. Ce reprezintă Altarul? Raiul, Împărăția! Am intrat şi n-am intrat deplin, dar s-a deschis Împărăția Cerurilor. Şi cine este preotul – nu pe cine simbolizează! –, cine este preotul, in fața Sfintelor Uşi? Adam, în fața Porților Raiului. A fost scos afară din Rai, şi stă şi se căieşte şi plânge, la porți.

De ce *Ceasul al IX-lea?* Ce Evanghelist ne spune despre cele două ceasuri, în raport cu răstignirea Mântuitorului Hristos? Evanghelistul Luca ne spune că de la ceasul al şaselea până la ceasul al nouălea a fost întuneric pe pământ. De ce *Ceasul al IX-lea* este sfârşitul zilei liturgice? *Ceasul al IX-lea* se face unit cu *Vecernia.* Ce este *Vecernia?* Începutul. *Ceasul al IX-lea* este sfârşitul. De ce *Ceasul al IX-lea* este sfârşitul zilei liturgice şi, totuşi, nu este sfârşit? Pentru că moartea Mântuitorului Hristos, de fapt, n-a însemnat un sfârşit decât păcatului, şi pune început! Început unei noi vieți.

VI. VECERNIA

Şi acum vom vorbi despre *Vecernie,* câteva generalităţi, iar data viitoare vom face *Rânduiala Vecerniei. Vecernia* este slujba de seară, de la *vecer-vecero,* care înseamnă «seară». *Vecernia, Utrenia, Liturghia* sunt cele mai întâlnite slujbe din viaţa parohială, din viaţa liturgică a unei comunităţi. Din acest motiv este necesar să le ştim bine, să le stăpânim, să ne contopim cu slujbele acestea. Avem *Vecernie mică, Vecernie mare* şi avem, de asemenea, *Vecernie specială.*

Vecernia mică se slujeşte atunci când se face vecernie cu litie sau priveghere. În mod normal, când nu se săvârşesc acestea, nu se săvârşeşte nici *Vecernia mică. Vecernia mică,* în mânăstiri, se face înainte de masa de seară. După ce se face *Vecernia mică,* se ia masa, se face *Vecernia mare* şi *Pavecerniţa.*

La ***Vecernia mare*** avem *Vecernia* zilelor de rând, *Vecernia* de sâmbătă seara şi *Vecernia* la praznice şi Sfinţi cu Polieleu. Dintre *Vecerniile* speciale fac parte: *Vecernia Sâmbetei celei Mari, Vecernia* de luni, de după Paşti şi *Vecernia* de luni, după Rusalii. De asemenea, *Vecernia* unită cu *Liturghia*: a Sfântului Grigorie Dialogul, care de fapt este *Liturghia Darurilor mai înainte Sfinţite,* apoi *Vecernia* unită cu *Liturghia* Sfântului Vasile cel Mare (în Ajunul Crăciunului, în Ajunul Bobotezei, joia şi sâmbăta din Săptămâna Patimilor), şi *Vecernia* unită cu *Liturghia* a Sfântului Ioan Gură de Aur, care se săvârşeşte, de regulă, în Postul Mare, de *Bunavestire,* dacă aceasta ar cădea în cursul săptămânii, de luni până vineri. Că, dacă pică sâmbătă, se face *Liturghia* Sfântului Ioan Gură de Aur, iar dacă pică duminica, se face *Liturghia* Sfântului Vasile.

Deci, sunt câteva excepţii în care *Vecernia* nu se mai săvârşeşte seara: atunci când este unită cu *Liturghia* Sfântului Ioan Gură de Aur sau cu *Liturghia* Sfântului Vasile cel Mare; sau în Sâmbăta Mare, în Duminica Sfintelor Paşti şi în Duminica Rusaliilor.

Vecernia mare, în zilele de rând, este mai simplificată, este o vecernie mai simplă, nu ţin neapărat să ştiţi rânduiala pe de rost. Însă *Vecernia* de sâmbătă şi *Vecernia* de la praznice trebuie să le ştim. Cred că ar fi bine să sintetizez şi să marcăm momentele cele mai importante. Însă vreau să rezerv o întâlnire special pentru şi *Vecernie,* întâlnire în cadrul căreia vom parcurge toată rânduiala, subliniind momentele foarte importante.

Ultimul aspect legat de *Vecernie,* ***Vecerniile speciale***. Şi trebuie să reţinem: *Vecernia Sâmbetei celei Mari,* care este săvârşită în Vinerea Patimilor, la prânz, şi în cadrul căreia se scoate Sfântul Epitaf (la *Slava* de la Stihoavnă); apoi, *Vecernia* din lunia pascală, care se săvârşeşte la ora 12, în ziua de Paşti, numită *A doua Înviere;* şi *Vecernia* de luni, după Rusalii, care se săvârşeşte în ziua de Rusalii sau în ziua Cincizecimii, imediat după *Dumnezeiasca Liturghie,* când avem şapte rugăciuni speciale; este numită şi *Rânduiala plecării genunchilor.* Mai avem o *Vecernie specială, Vecernia unită cu Dumnezeiasca Liturghie.* Avem *Vecernia* unită cu *Liturghia* Sfântului Grigorie Dialogul, care este, practic, *Liturghia Darurlor mai înainte Sfinţite,* avem *Vecernia* unită cu *Liturghia* Sfântului Vasile cel Mare (săvârşită în Ajunul Crăciunului, în Ajunul Bobotezei – când Ajunul ar pica de luni până vineri inclusiv; iar dacă ajunul pică sâmbătă sau duminică, se savârşeşte Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur în ajun, iar în ziua praznicului se săvârşeşte Liturghia Sfântului Vasile cel Mare - , în joia şi sâmbăta din Săptămâna Patimilor), şi avem şi *Vecernia* unită cu *Liturghia* Sfântului Ioan Gură de Aur, o singură dată pe an, la *Bunavestire,* când *Bunavestire* ar cădea de luni până vineri, inclusiv.

Rânduiala Vecerniei de Duminică, de la Praznice si Sfinţi cu Polieleu

După ce s-a săvârşit Ceasul al IX lea, preotul cu capul descoperit, având epitrahilul pe grumaz, perdeua Sfintelor Uşi fiind deschisă, dă **Bicuvântarea**, din faţa Sfintei Mese:

Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeuna acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Strana; *Amin.*

Note:

1. Rânduiala o veți învăța din Liturghier, Ceaslov şi din manualele de Liturgică;
2. În continuare aveți ecteniile şi rugăciunile pe care trebuie să le învățați pe de rost.

Ectenia Mare

Diaconul:
Cu pace Domnului să ne rugăm.
Strana: ***Doamne miluieşte.***
Diaconul:
Pentru pacea de sus şi pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm.

Pentru pacea a toată lumea, pentru bună starea sfintelor lui Dumnezeu Biserici şi pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm.

Pentru sfântă biserica aceasta şi pentru cei ce cu credință, cu evlavie şi cu frică de Dumnezeu intră într-însa, Domnului să ne rugăm.

Pentru Prea Fericitul Părintele nostru (**N**) Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru (Înalt-) Prea Sfințitul (Arhi-) Episcopul (şi Mitropolitul) nostru (**N**), pentru cinstita preoțime şi cea întru Hristos diaconime, şi pentru tot clerul şi poporul, Domnului să ne rugăm.

Pentru ***(aici se pomeneşte Cârmuirea țării, după îndrumările Sfântului Sinod)***, Domnului să ne rugăm.

Pentru sfânt locaşul acesta, țara aceasta şi pentru toate oraşele şi satele şi pentru cei ce cu credință locuiesc într-însele, Domnului să ne rugăm.

Pentru buna-întocmire a văzduhului, pentru îmbelşugarea roadelor pământului şi pentru vremuri paşnice, Domnului să ne rugăm.

Pentru cei ce călătoresc pe ape, pe uscat şi prin aer, pentru cei bolnavi, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei robiți şi pentru mântuirea lor, Domnului să ne rugăm.

Aici se pot adăuga şi alte ectenii pentru felurite cereri.

Pentru ca să fim izbăviți noi, de tot necazul, mânia, primejdia şi nevoia, Domnului să ne rugăm.

Apără, mântuieşte, miluieşte şi ne păzeşte pe noi, Dumnezeule, cu harul Tău.

Pe Preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

Strana: Preasfântă Născătoare de Dumnezeu miluieşte-ne pe noi.

Diaconul: Pe noi înşine şi unii pe alții şi toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

Strana: Ție, Doamne.

Preotul: Că Ție se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Strana: Amin.

Ectenia Mică

Diaconul: Iară şi iară cu pace, Domnului să ne rugăm.
Strana: Doamne, miluieşte.
Diaconul: Apără, mântuieşte, miluieşte şi ne păzeşte, pe noi, Dumnezeule, cu harul Tău.
Strana: Doamne miluieşte.

Diaconul: Pe Preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioara Maria, cu toţi sfinţii să o pomenim.

Strana: Preasfântă Născătoare de Dumnezeu miluieşte-ne pe noi

Diaconul: Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

Strana: Ţie, Doamne.

Preotul: Că a Ta este stăpânirea Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Strana: Amin.

Ectenia cererii stăruitoare (ectenia întreită)

Diaconul: Să zicem toţi, din tot sufletul şi din tot cugetul nostru să zicem.

Strana: Doamne miluieşte.

Diaconul: Doamne, Atotstăpânitorule, Dumnezeul părinţilor noştri, rugămu-ne Ţie, auzi-ne şi ne miluieşte.

Strana: Doamne miluieşte.

Diaconul: Miluieşte-ne pe noi, Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ţie, auzi-ne şi ne miluieşte.

Strana: Doamne miluieşte ***(de 3 ori)***.

În acest timp, preotul zice în taină Rugăciunea cererii stăruitoare.

Diaconul sau, dacă nu este diacon, preotul, zice:

Diaconul:

Încă ne rugăm pentru Prea Fericitul Părintele nostru (**N**), Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, şpentru (Înalt-) Prea Sfinţitul (Arhi-) Episcopul (şi Mitropolitul) nostru (**N**)ţ, şi pentru toţi fraţii noştri întru Hristos.

Încă ne rugăm ***(aici se pomeneşte Cârmuirea tării, după îndrumările Sfântului Sinod)***, pentru sănătatea şi mântuirea lor.

Încă ne rugăm pentru fraţii noştri: preoţi, ieromonahi, ierodiaconi, diaconi, monahi şi monahii şi pentru toţi cei întru Hristos fraţi ai noştri.

Încă ne rugăm pentru fericiţii şi pururea pomeniţii ctitori ai sfânt locaşului acestuia şi pentru toţi cei mai dinainte adormiţi părinţi şi fraţi ai noştri dreptmăritori creştini, care odihnesc aici şi pretutindeni.

Încă ne rugăm pentru mila, viaţa, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea, lăsarea şi iertarea păcatelor robilor lui Dumnezeu enoriaşi, ctitori şi binefăcători ai sfântului locaşului acestuia.

Aici se pot pune ectenii pentru diferite cereri.

Încă ne rugăm pentru cei ce aduc daruri şi fac bine în sfânta şi întru tot cinstită bise rica aceasta, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei ce cântă şi pentru poporul ce stă înainte şi aşteaptă de la Tine mare şi multă milă.

Încă ne rugăm pentru toţi fraţii noştrii şi pentru toţi dreptmăritorii creştini, pentru sănătatea şi pentru mântuirea lor.

Preotul: Că milostiv şi iubitor de oameni Dumnezeu eşti şi Ţie slavă înălţăm Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Strana: Amin.

Ectenia cererilor

Diaconul: Să plinim rugăciunea noastră cea de seară Domnului.

Strana: Doamne miluieşte.

Diaconul: Apără, mântuieşte, miluieşte şi ne păzeşte, pe noi, Dumnezeule, cu harul Tău.

Strana: Doamne miluieşte.

Diaconul: Seara toată desăvârşită, sfântă, în pace şi fără de păcat, la Domnul să cerem.

Strana: Dă Doamne. ***(Acum şi la următoarele ectenii de cerere)***

Diaconul: Înger de pace, credincios îndreptător, păzitor al sufletelor şi al trupurilor noastre, la Domnul să cerem.

Milă şi iertare de păcatele şi de greşelile noastre, la Domnul să cerem.

Cele bune şi de folos sufletelor noastre şi pace lumii, la Domnul să cerem.

Cealaltă vreme a vieții noastre în pace şi întru pocăință a o săvârşi, la Domnul să cerem.

Sfârşit creştinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace şi răspuns bun la înfricoşătoarea judecată a lui Hristos, să cerem.

Pe Preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

Strana: Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi.

Diaconul: Pe noi înşine şi unii pe alții şi toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

Strana: Ție, Doamne.

Preotul: Că bun şi iubitor de oameni Dumnezeu eşti şi Ție slavă înălțăm Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Strana: Amin.

De asemena de învățat rugăciunile:

Învredniceşte-ne Doamne (din Ceaslov)

Lumină lină (din Ceaslov)

Rugăciunea de la Vohod:

"Seara şi dimineața şi la amiază Te lăudăm, Te binecuvântă, Îți mulțumimşi ne rugăm Ție, Stăpâne al tuturor, Iubitorule de oameni, Doamne. Îndreptează rugăciunea noastră ca tămâia înaintea Ta şi nu pleca inimile noastre spre cuvinte sau cugete viclene, ci ne izbăveşte de toti cei ce vânează sufletele noastre. Că spre Tine sunt, Doamne, Doamne, ochii noştri, şi întru Tine am nădăjduit; să ni ne ruşinezi pe noi, Dumnezeul nostru. Că Ție se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin."

Otpustul:

"Cel ce a înviat din morți Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile preacuratei Maicii Sale, ale Sfiților slăviților şi întru tot lăudaților Apostoli, ale Sfântului (N) (al cărui hram îl poartă biserica), ale Sfântului (N), a cărui prăznuire săvârşim astăzi, ale Sfinților şi drepților dumnezeieşti Părinți Ioachim şi Ana şi pentru ale tuturor sfinților să ne miluiască şi să ne mântuiască pe noi ca un bun şi de oameni iubitor. Amin."